

MONOGRAFIA
POKONFERENCYJNA

SCIENCE,
RESEARCH, DEVELOPMENT #18

Pedagogy

Baku /Баку

29.06.2019- 30.06.2019

U.D.C. 37+082

B.B.C. 94

Z 40

Zbiór artykułów naukowych recenzowanych.

(1) Z 40 Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii.

(29.06.2019) - Warszawa, 2019. - 68 str.

ISBN: 978-83-66401-08-2

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Wszelkie prawa autorskie zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do artykułów z konferencji należą do ich autorów.

W artykułach naukowych zachowano oryginalną pisownię.

Wszystkie artykuły naukowe są recenzowane przez dwóch członków Komitetu Naukowego.

Wszelkie prawa, w tym do rozpowszechniania i powielania materiałów opublikowanych w formie elektronicznej w monografii należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

W przypadku cytowań obowiązkowe jest odniesienie się do monografii.

Nakład: 80 egz.

«Diamond trading tour» ©

Warszawa 2019

ISBN: 978-83-66401-08-2

Redaktor naukowy:

W. Okulicz-Kozaryn, dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland.

KOMITET NAUKOWY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland;

С. Беленцов, д.п.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;

Z. Ćekerevac, Dr., full professor, «Union - Nikola Tesla» University Belgrade, Serbia;

Р. Латыпов, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;

И. Лемешевский, д.э.н., профессор, Белорусский государственный университет, Беларусь;

Е. Чекунова, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы, Россия.

KOMITET ORGANIZACYJNY:

A. Murza (Przewodniczący), MBA, Ukraina;

A. Горохов, к.т.н., доцент, Юго-Западный государственный университет, Россия;

A. Kasprzyk, Dr, PWSZ im. prof. S. Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Polska;

A. Malovycho, dr, EU Business University, Berlin – London – Paris - Poznań, EU;

S. Seregina, independent trainer and consultant, Netherlands;

M. Stych, dr, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Polska;

A. Tsimayeu, PhD, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus.

I. Bulakh PhD of Architecture, Associate Professor Department of Design of the Architectural Environment, Kiev National University of Construction and Architecture

Recenzenci:

L. Nechaeva, PhD, Instytut PNPU im. K.D. Ushinskogo, Ukraina;

М. Ордынская, профессор, Южный федеральный университет, Россия.

ДУХОВНОПЕРЕТВОРЮВАЛЬНА ФУНКЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ Гордієнко С. Г.	6
EXPERIENCE OF TEACHING “CLINICAL NURSING” TO NURSES BACHELORS BY USING E-LEARNING Riabyi S.I., Haidych L.I.	9
ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ Бергер Л.С., Слезенко А.О.	13
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ Сабатовська-Фролкіна І. С.	17
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ Єгорова К.Г.	20
РОЛЬ ОСВІТНИХ РЕСУРСІВ У СМАРТ-НАВЧАННІ Сапогов М.В.	23
ECOLOGICAL ASPECTS OF OZONE TRAINING Chanturia M.M., Mskhiladze A.G.	27
ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПЕДАГОГІЦІ Колечинцева Т.С.	32
ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТА-МУЗИКАНТА ДО ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ З ХОРОВИМ КОЛЕКТИВОМ Мержева Л.Ф.	39
THE EVALUATION CRITERIA OF FOREIGN COMMUNICATIVE COMPETENCE OF MILITARY PERSONNEL OF ARMED FORCES OF UKRAINE Stakhova M.	44
СИМВОЛІЗМ ОБРАЗІВ ЕПОХИ ПОСТМОДЕРНІЗМУ У СУЧАСНІЙ АМЕРИКАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ ЕНН ТАЙЛЕР «THE BEGINNER’S GOODBYE» Іванченко Т.О.	50
РОЛЬ ЧИТАЧА У ТВОРІ Ф. ЕБЕРСБАХА «КАРОЛІНА» Ванденко О.А.	55

**АСОЦІАТИВНО-ВЕРБАЛЬНА МОДЕЛЬ КОНЦЕПТУ ГРОЗА
В УКРАЇНСЬКОМУ МОВНОМУ ПРОСТОРИ**

Хомчак О. Г., Яковлева Я. В. 57

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІЙ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ У ЗАГОЛОВКАХ
АНГЛОМОВНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ (НА ПРИКЛАДІ ГАЗЕТИ
THE OBSERVER)**

Даскал Н. Г. 60

КІНОПЕРЕКЛАД ЯК ОКРЕМА НАУКОВА ДИСЦИПЛІНА

Стасюк А.В., Сидорук Г.І. 64

ДУХОВНОПЕРЕТВОРЮВАЛЬНА ФУНКЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Гордієнко С. Г.

старший викладач, кафедра англійської філології та перекладу,
Горлівський інститут іноземних мов Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

Ключові слова: виховання, розвиток, культура, духовність, моральність, заклад вищої освіти.

Keywords: education, development, culture, spirituality, morality, higher educational establishment.

Духовно-моральний стан нашого суспільства змушує замислитись над проблемою виховання молоді, адже духовний розвиток людини є обов'язковою умовою виживання країни. Педагоги вищої школи, спираючись на філософську, етичну, естетичну та психолого-педагогічну спадщину визначних вітчизняних учених, прагнуть осмислити сутність духовного розвитку особистості і запропонувати шляхи та засоби формування духовної культури молоді, адже «головне в людині – її духовність на засадах національної культури» [2].

Проблемі духовності у філософській та психолого-педагогічній літературі присвячено багато праць. Серед філософів минулого слід назвати ім'я Г. Сковороди, який спирався головним чином на Біблію. Визначаючи поняття духовності, видатні філософи, психологи та педагоги наголошують на необхідності виховання у дітей та молоді високих духовних цінностей. На необхідності прищеплювати високі моральні, естетичні та трудові якості наголошував І. Франко. Зі шкіль, на його думку, мають виходити ті, хто

згодом стане духовними провідниками народу.

Останнім часом все частіше звучать хвилюючі голоси про нову світову кризу – кризу духовності. На превеликий жаль, сьогодні відбувається процес, коли весь духовний світ людини гранично раціоналізується й механізується, духовне розглядається як похідне від фізіологічного та почуттєвого, а категорія «духовність» практично не досліджується в її ціннісно-етичному плані. А хіба можуть бути опорою держави, суспільства та сім'ї аморальні, честолюбні люди, кар'єристи й демагоги, можновладні авантюристи?

Повноцінний розвиток особистості передбачає вміння будувати свої життєві плани і на основі цього розвивати в собі здатність до самовдосконалення, усвідомлення свого «Я», пошуку ідеалу, свідомої і планомірної діяльності з метою змінити, вдосконалити свою особистість. Тож важливою складовою «Я-концепції» є «Я-духовне». Д. С. Лихочов зазначає, що наш внутрішній світ умовно можна було б назвати нашою «душею». Ми говоримо «від всієї душі», або «мені це потрібно для душі»,

або «зроблено з душею». «Все, що зроблено з душею, йде від душі, потрібно нам для душі, – це і є «духовна культура». Ціла низка педагогів пропонують ввести термін духовна педагогіка або педагогіка духовності. Важливого значення набувають елементи духовності. Фундаментальними підвалинами духовності людини є Віра, Надія і Любов. «Віра» – одна з найглибінніших підвалин духовності, з'єднує любов з надією і забезпечує сприйняття майбутнього як здійснення чекань, сподівань і жадань, властивих цій любові, і отже, – ідеалів справжнього людського життя» [4].

Важливим чинником духовного відродження нації є моральність. Вона визначається як етичне поняття, особливий вид діяльності людей, що мотивується моральними ідеалами, переконаннями, нормами та принципами, які складають основу духовного життя особистості. В. О. Сухомлинський стверджує, що серцевиною моральності є обов'язок. Ставлячи запитання: «Як досягти, щоб у душі кожної людини утвердилось святе й непорушне?», він відповідає: «Коли мова йде про моральне обличчя нової людини, то в слова святе й непорушне вкладається конкретний зміст: це те, чим людина дорожить, як власною честю і гідністю, те, чим вона не може поступитися ні за яких обставин. У людини, яку ми виховуємо, повинні бути святі істини і святі імена, святі принципи і святі, незаперечні, непорушні правила поведінки» [3].

Моральні норми – визначальний елемент культури. Вони регулюють по-

ведінку людей у всіх сферах життя – у побуті, на роботі, в міжособистісних стосунках, групових відносинах. Моральні уявлення визначають внутрішню сутність людини, її найбільш суттєві характеристики. Моральність студентів здебільшого проявляється в їх поведінці, яка є кінцевим результатом усього розвитку особистості. Моральна поведінка є вираженням моральної свідомості особистості, яка в свою чергу проявляється через моральні правила і норми. Норми моральності – це вимоги, що ставить суспільство до поведінки кожної людини, які сприймаються як самі собою зрозумілі. На відміну від правил, норма вимагає не просто окремих вчинків і дій, а й визначає тип вчинку, спосіб поведінки в загальній формі. Особистість повинна сама обирати такі норми, які б відповідали загальним вимогам суспільства. Норми та правила поступово переростають у звички, які полегшують поведінку людини. Виконання прийнятих у суспільстві норм моральності свідчить про культуру суспільства й окремої особистості. Але сьогодні дехто відкидає норми моралі й визнає лише індивідуальні норми для регулювання своєї поведінки. Головним критерієм тут виступає успіх, який є основною метою життя людини. При цьому відбираються ті моральні норми і принципи, які є інструментом до здійснення індивідуальних цілей.

На рівні повсякденного розуміння досить міцно утвердилось уявлення про те, що високоморальним є той, чий внутрішні позиції й зовнішні пово-

дження відповідають вимогам панівної в суспільстві моралі. Однак така позиція неминуче призводить до створення єдиного «морального кодексу» й підведення кожної окремої людини під ці вимоги. А ми вважаємо, що нічого поганого в цьому немає, нехай це буде не «моральний кодекс» колишнього зразка, а загальноприйняті норми і правила, необхідні для виховання молоді, які допоможуть в подальшому житті людини в соціумі. У зв'язку з цим ми цілком поділяємо думку Н. Вознюк про необхідність саморегуляції моральної діяльності, яка неможлива без самоконтролю як на спонукальній, так і особливо на виконавчій її стадії. Моральний контроль над собою виступає як єдиний механізм самозвіту, самооцінки, самокорекції моральної діяльності [1]. Але моральність сама по собі не робить людину духовною, тоді як духовне обов'язково визначає моральність людини.

На формування духовності особистості впливає релігія, сила якої в тому, що вона пробуджує любов до життя, природи, людини, освічуючи їх світлом вічного смислу. Українці завжди славилися своїми чеснотами. Починаючи з прадавніх часів – від аріїв та Трипілля, скіфів, Володимира Мономаха, Григорія Сковороди, Костянтина Ушинського і до сьогодні, вони сповідували й навчали своїх нащадків найгуманнішому закону: Законів Любові, любові до свого Творця і до свого

ближнього. Видатний український митрополит і педагог І. Огієнко вважає, що церква була і є природним ґрунтом, з якого виростала й розвивалась духовна культура українського народу. Головним у розвитку української молоді він вважає християнську добротність, справедливість і працьовитість. Православ'ю притаманна глибока віра в можливість людини бути духовно чистою, щирою, милосердною, щедрою, спрямованою на добро. Така спрямованість людини закладена самою її природою. Вилучення з виховної сфери релігійного компонента призвели до збіднення системи виховних впливів на процес формування загальнолюдських і національних, соціально-духовних цінностей у дітей та юнацтва.

Звідси головна задача освіти – навчити кожну людину слідувати вказівкам совісті. Це дасть можливість зміцнити в суспільстві духовно-моральні норми.

Література:

1. Вознюк Н. М. Етико-педагогічні основи формування особистості: навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 196с.
2. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реальі: Наук. метод. збірник. – К., 2000. – 312с.
3. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором // Вибрані твори: в 5 т. – К.: Рад. школа, 1977. – т.4. – С.391-626.
4. Шинкарук В. Віра, Надія, Любов / / Віче. – 1994. – №3 – С.145-150.

СЕКЦИЯ 13.

ПОДСЕКЦИЯ 3 Инновации в области образования.

**EXPERIENCE OF TEACHING “CLINICAL NURSING”
TO NURSES BACHELORS BY USING E-LEARNING****Riabyi S.I.**

PhD, assoc. prof. at the Department of Patients Care and Higher Nurse Education

Haidych L.I. Assistant at the Department of Patients Care and Higher Nurse Education
HSEE of Ukraine “Bukovinian State Medical University”, Chernivtsi, Ukraine

***Summary.** A five-year dynamics of academic performance in “Clinical nursing” during the final attestation of graduates on specialty 233 “Nursing” (degree – bachelor) has been analyzed in the article. It is established that the implementation of innovative and interactive technologies in educational process creates the objective foundations for increasing the quality of practical training of future specialists to 72,7-73,3% on the conditions of reducing the curricular time.*

Keywords: clinical nursing, bachelor, e-learning, higher education.

Introduction. For the efficient cooperation of all participants in the treatment process a problem of training the qualified competitive specialists in nursing is one of the most relevant in system of higher medical education in Ukraine [1]. Among the requirements that apply to modern professionals in the specialty 223 “Nursing” (degree - “Bachelor”), the priority is the ability for independent activity in the provision of care and subsequent treatment of the patient within the professional competence [2, 3]. State experience of nurses bachelors training currently determines the need to carry out the formation of competent professionals with diverse functional responsibilities in the short term (within one year) to a new level of education in a credit-transfer system. According to approved a working curriculum the study of professionally

oriented disciplines submitted for final attestation of graduates (AG) is about 25% of training time (15 credits from 60). Of these, 17,8% are lectures, 40,7% are extra tutorial self-training of students and the remaining time left on practical classes with tutor. To provide the necessary level of mastering practical skills of graduates in the conditions of reducing tutorial training time it require the active involvement of innovative approaches in teaching the students [4, 6]. One of the important steps in the providing of knowledge transfer is the introduction of elements of e-learning in the educational process approved by the regulatory base (Order of Ministry of Education and Science of Ukraine №761 of 14.07.2015). The main paradigm of knowledge control on it are: monitoring instead one-time estimation; the use of adaptive algorithms;

effective assessment of learning rates; the widespread use of scenario tasks (case-technology); identify weaknesses in the system learning; evaluation of the degree of use of the material for decision making [5, 7].

In Higher State Education Establishment of Ukraine “Bukovinian State Medical University” a server of distance learning (SDL) based on LMS-platform Moodle introduced since 2010. The fundamentals of SDL content identified in the approved Regulations. Functional abilities of introduced LMS platform Moodle allow extensive use of new interactive communicative and simulation techniques developed in e-learning courses of professional-oriented disciplines. E-learning course “Clinical nursing” is a complex of teaching materials and educational services designed to organize individual and group learning using information and communication technologies. Structure of E-learning course includes the sections of general information and topics according to Working Curriculum on discipline. Each thematic section contains guidelines for the students to organize independent work in preparation for the practical classes, structured abstracts, visual materials (multimedia presentations, educational animations, videos of demonstrations the practical skills), tests for self-control on real time mode (online). The feature is the ability to use e-learning course for the interactive dialogue teacher and student, which improves the efficiency of cooperation of all educational participants.

The main part. For the purpose of

study the role and effectiveness of the applicable e-learning methods a 5-year retrospective analysis of indicators of knowledge estimation during the final attestation (FA) of graduates specialty 223 “Nursing” (degree - “Bachelor”) was carried out from 2014 till 2019 on the graduating department of patients care and higher nursing education in HSSE of Ukraine “Bukovinian State Medical University”. FA of the graduates was performed in 2 steps: the first one is a licensed integrated exam (LIE) “STEP-B. Nursing” and the second - the practically-oriented exam (POE) on the specialty. POE consist of two parts: I – performing of typical tasks and abilities; II – performing of the main abilities and skills. Estimation of POE performed according to the Instruction to estimation of educational activity of students in the conditions of introduction the European credit-transfer system of organization of educational process.

According to the results of passing of the first step of FA - LIE “STEP-B. Nursing” in the last three years is a valid tendency to increase the average percentage of correct answers (72,8-73,9%) as compared with 2014 (65,9%). Such index is not significantly different from the national average. The indices of absolute progress was 100% for the whole time. The one of the ways to ensure sustainable results of passing LIE “STEP-B. Nursing” is an experience of systematic on-line training the students on SDL Moodle with the 75% correct answers’ threshold.

The main tasks of examination commission during the POE were: to determine

the level of common tasks and skills of graduates on the examination of patient (survey, physical examination, identifying of patient's problems, formulating a nurse diagnosis, a plan of laboratory and instrumental examination, the volume of nursing interventions), organization of work and safety in professional activities and the evaluation of demonstration by the students the manipulations on phantoms and models according to responsibilities of nurses-bachelors, estimation of the algorithm first aid in cases of emergency conditions and also justification of rules for buildings, maintenance and labor protection in offices (departments) of medical institutions.

Analysis of the results of POE showed a positive dynamics in rising of index of qualitative progress, which was 72,7-73,3% vs. 70,7%, a stable tendency of the average score 3,83-3,86. Natural fluctuations of success in the attestation of graduates are associated with changes in the number of students, proportionality ratio of marks, increased requirements for quality of practical training of graduates and, in general, are a reflection of positive motivation of students to learning. Due to Conclusions of Final Examination Commission in researched period a level of practical training of graduates in general was in accordance to the requirements to educational-qualified characteristics "nurse bachelor". The vast majority of students correctly performed nursing examination of patient, formulated an adequate nurse diagnosis, drew up the plans of accessory laboratory and instrumental examination, determined nursing tactics

of treatment and prevention of diseases, were able to give first aid in cases of threatening conditions. Despite this, some problems in practical abilities of future specialists on specialty 233 "Nursing" (degree – bachelor) can be defined: some part of graduates (12,5%) have difficulties in determination of the priority problems in cardiologic patients; some of the students (8,9%) feel difficulties during taking of independent decisions in determination of the algorithm of first aid in case of injuries different localization; separate examined students (5,4%) have no competency in choice of immunity preparations and terms of vaccination of children of all ages; some gaps in planning and implementation of independent nursing interventions were identified in very rare persons (3,6%).

To solve identified problems the following measures were proposed: to develop the adapted modern case-methods of differentiation of cardiac problems in patients to improve the quality of nursing diagnosis of cardio-vascular diseases; to improve the video-algorithm of first aid in case of injury different character and localization to optimize of acquisition of skills; to provide the online information update with current calendar of preventive vaccinations on SDL Moodle with hyperlink to the official website of Ministry of Health of Ukraine; to introduce the animated playback of practical skills of graduate students before performing their in clinical base. Implementation of the proposed measures will create objective fundamentals for improving the indices of qualitative progress during FA of grad-

uates on the specialty 233 “Nursing” (degree – bachelor).

Conclusions. Implementation of innovative e-learning technologies in training the nurses-bachelors increases the educational performance to 72,7-73,3% and plays an important role in rising a motivation of all participants of the educational process, development of communication skills and the formation of professional skills of graduates the specialty 233 “Nursing” (degree – bachelor).

References:

1. Демянчук М.Р. Особливості підготовки бакалаврів сестринської справи до професійної діяльності. Наук. вісн. Ужгород. нац. університету. 2014. Вип. 30. С.50-52.
2. Пікон К.С. Багаторівневість професійної підготовки майбутніх фахівців сестринської справи в умовах ступеневої освіти в США. Молодий вчений. 2017. №7(47). С.313-316.
3. Broadbent M., Moxham L., Sander T. et al. Supporting bachelor of nursing students within the clinical environment: Perspectives of preceptors. *Nurse Educ. Pract.* 2014 Aug;14(4):403-9.
4. Pepin J., Goudreau J., Lavoie P. et al. A nursing education research framework for transformative learning and interdependence of academia and practice. *Nurse Educ. Today.* 2017. May;52:50-52.
5. Poikela P. Ruokamo H., Teräs M. Comparison of meaningful learning characteristics in simulated nursing practice after traditional versus computer-based simulation method: A qualitative videography study. *Nurse Educ. Today.* 2015. Feb;35(2):373-82.
6. Rouleau G., Gagnon M.P., Côté J. et al. Effects of e-learning in a continuing education context on nursing care: a review of systematic qualitative, quantitative and mixed studies reviews (protocol). *BMJ Open.* 2017 Oct. 16;7(10):e018441. doi: 10.1136/bmjopen-2017-018441.
7. Voutilainen A., Saaranen T., Sormunen M. Conventional vs. e-learning in nursing education: A systematic review and meta-analysis. *Nurse Educ Today.* 2017 Mar;50:97-103.

ПОД-СЕКЦІЯ 6. Теорія, практика і методи обучения.

ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Бергер Л.С., Слезенко А.О.

ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Ключові слова: технологія, інноваційні педагогічні технології, підготовка майбутнього вчителя, моделювання, інтерактивні технології, метод проектів, мультимедійні технології, педагогічні дисципліни, педагогічні технології.

Key words: technologies, modeling, interactive pedagogical technologies, method of projecting, pedagogical disciplines, pedagogical technologies.

Постійне вдосконалення й оновлення змісту і технологій підготовки фахівців на основі компетентнісного підходу є важливою проблемою реформування системи вищої професійної освіти в Україні. Враховуючи сучасні загальноосвітні тенденції, зміна основної парадигми освіти конкретизується у вимогах до підготовки вчителів, здатних успішно працювати у правовому, громадянському суспільстві, в якому вчитель та система загальноосвітніх закладів відіграють важливу роль. Проблема підготовки майбутнього вчителя за допомогою інноваційних педагогічних технологій на сьогоднішній день є відкритою та актуальною.

Головними напрямками у розвитку та використанні інноваційних технологій набуття знань є: розробка інтенсивних методів навчання, учбових курсів і програм; системи модульного навчання; науково-методичне забезпечення учбового процесу; комплексні діагностичні методики, тести по про-

фесійній орієнтації, методики соціально-психологічної оцінки.

Мета дослідження полягає в тому, щоб розкрити поняття інноваційних педагогічних технологій, розкрити основні методологічні вимоги, яким має відповідати будь-яка інноваційна технологія навчання.

У педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного процесу. Дослідники проблем педагогічної інноватики (О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс та ін.) намагаються співвіднести поняття нового у педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове. Так, В. Загвязинський вважає, що нове у педагогіці – це не лише ідеї, підходи, методи, технології, які у таких поєднаннях ще не висувались або ще не використовувались, а й той комплекс елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які несуть у собі прогресивне на-

чало, що дає змогу в ході зміни умов і ситуацій ефективно розв'язувати завдання виховання та освіти [3, с. 23]. Розрізняють поняття новація, або новий спосіб та інновація, нововведення. Новація – це сам засіб (новий метод, методика, технологія, програма тощо), а інновація – процес його освоєння.

Одні науковці (В Сластьонін, Л. Подимова) вважають інновації комплексним процесом створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу в галузі техніки, технології, педагогіки, наукових досліджень [3, с. 23]. Інші заперечують, що інновації не можуть зводитись до створення засобів. Так, І. Підласий вважає, що інновації – це ідеї, і процеси, і засоби, і результати, взяті в якості якісного вдосконалення педагогічної системи [3, с. 23].

Розбіжності у тлумаченні поняття спричинені неоднаковим баченням їх авторами сутнісного ядра, а також радикальності нововведень. Одні з них переконані, що інноваціями можна вважати лише те нове, яке має своїм результатом кардинальні зміни у певній системі, інші зараховують до цієї категорії будь-які, навіть незначні, нововведення.

Основу і зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна діяльність, сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему.

Сьогодні у педагогічній лексиконі міцно ввійшло поняття педагогічної технології. Існують різні погляди на розкриття цього поняття. Технологія – це сукупність прийомів, що застосову-

ються в якій-небудь справі, майстерності, мистецтві. Педагогічна технологія – сукупність засобів та методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання та виховання, що дозволяють успішно реалізовувати завдання освіти [2, с. 28]. Педагогічна технологія – сукупність психолого-педагогічних настановою, що визначають спеціальний набір та компоновання форм, методів, засобів, прийомів навчання, засобів виховання; вона є організаційно-методичним інструментарієм педагогічного процесу [2, с. 28]. Педагогічна технологія – системна сукупність та порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних та методологічних засобів, що використовуються для досягнення освітньої мети [2, с. 28]. Педагогічна технологія – це модель спільної педагогічної діяльності, продумана в усіх деталях з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для студента і викладача [1, с. 2]. Педагогічна технологія – це системний метод створення, застосування, визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з використанням комп'ютера і людських ресурсів, завданням якого є оптимізація форм освіти (ЮНЕСКО) [2, с. 28]. Цілий ряд авторів, зокрема й В. Кукушкіна, вважають, що будь-яка педагогічна технологія повинна відповідати деяким основним методологічним вимогам [2, с. 30-31].

Основними принципами відбору інноваційних технологій є: перспек-

тивність, демократичність, гуманістичність, інтегративність, реалістичність, цілісність, керованість, економічність, актуальність. Оцінювати інновації доцільно за трьома основними критеріями: актуальність, корисність, реалістичність.

Актуальними у даний час є такі інноваційні педагогічні технології навчання, що використовуються у програмі підготовки майбутнього вчителя: педагогічна технологія критичного мислення, технологія навчання як дослідження, технологія розвивального навчання, технології формування творчої особистості, технологія особистісно-орієнтованого навчання, проектна технологія, технологія диференційованого навчання, технологія гуманістичного навчання, технологія модульно-розвиваючого навчання, технологія групового навчання, технологія індивідуалізації процесу навчання.

Особливо актуальними технологіями у цьому випадку виступає інтерактивне навчання, тобто діалогове, взаємодіюче. У процесі такого навчання студенти мають можливість обмінюватися думками, ідеями, пропозиціями, а викладач стає організатором спільної діяльності, ділової співпраці, творчого пошуку, створює атмосферу широти, поваги.

Однією з технологій кооперативного навчання є робота в динамічних парах. Її можна використовувати для засвоєння, закріплення, перевірки знань тощо. Технології колективно-групового навчання передбачають одночасну спільну (фронтальну) роботу.

Серед великого арсеналу технологій ситуативного моделювання значні можливості має розігрування ситуації за ролями (рольова гра). Мета рольової гри – визначити ставлення до конкретної життєвої ситуації, набути досвіду, оволодіти певними навичками.

Одним із засобів стимулювання пізнавальної активності в процесі навчання є технології опрацювання дискусійних питань. Дискусію розглядають як публічне обговорення певного спірного питання. Участь в дискусійних обговореннях розвиває критичне мислення, дає можливість визначити власну позицію, поглиблює знання з обговорюваної проблеми. Ефективним способом розвитку навичок дискутування, на наш погляд, є метод ПРЕС [2, с. 67]. Ця технологія навчає майбутніх педагогів виробляти й формулювати аргументи, висловлювати думки з дискусійного питання у виразній та стислій формі, переконувати інших.

Ефективним доповненням до інтерактивних та інших сучасних технологій є проектна технологія, або як її ще називають, метод проектів. На сьогоднішній день метод проектів – це спосіб досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми (технологією), яка має завершитись реальним практично відчутним результатом.

Звичайно, говорячи про сучасні інноваційні технології не можна оминати увагою мультимедійні технології навчання. Однією з поширених форм використання мультимедійних технологій є мультимедійна презентація, що

створюється за допомогою програми Power Point. Її особливістю є те, що вона може переглядатись однією або декількома особами, зберігатись на локальному комп'ютері або відтворюватись потоково з мережі [1].

Використання сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі дозволяє підвищити якість навчального матеріалу й підсилити освітні ефекти від застосування інноваційних педагогічних програм і методик, оскільки дає викладачам додаткові можливості для побудови індивідуальних освітніх траєкторій учнів. Застосування інформаційних технологій дозволяє реалізувати диференційований підхід до студентів з різним рівнем готовності до навчання [3].

Таким чином, одним з найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі модернізації вищої освіти України є забезпечення якості

підготовки спеціалістів на рівні міжнародних стандартів. Розв'язання цього завдання можливе за умови зміни педагогічних методик та впровадження інноваційних технологій навчання.

Використані джерела.

1. Дудко Л. А. Роль інноваційних педагогічних технологій у становленні конкурентоспроможних спеціалістів / Л. А. Дудко // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр культури. – 2004. – №39. – С. 1–4.
2. Гайдур М. І. Підготовка майбутніх вчителів до організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах інформаційного середовища: дис. кандидата пед. наук: 13.00.04 / Гайдур Михайло Іванович. – Я., 2010. – 278 с.
3. Кoberник О. М. Підготовка майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності [Електронний ресурс] / О. М. Кoberник, Г. І. Кoberник. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua> (Дата звернення 02.03.2019).

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Сабатовська-Фролкіна І. С.

кандидат соціологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології
Національний фармацевтичний університет (м. Харків)

Ключові слова: викладач вищої школи, професійна компетентність, підготовка майбутніх викладачів, технології навчання, організаційно-педагогічні умови, магістерська підготовка.

Актуальність. В умовах розбудови української держави, глибоких і прогресивних перетворень, що здійснюються в усіх життєво важливих сферах нашого суспільства відбувається динамічне реформування системи вищої освіти. Нинішні пріоритети державної політики в галузі освіти зорієнтовують науково-педагогічних працівників на підготовку викладачів із високим інтелектуальним потенціалом, розвиненими фаховими компетенціями, здатними до самореалізації і саморозвитку. Проблема підготовки, зокрема, педагогічних кадрів вимагає наукового переосмислення системи цінностей, формування професійно-значущих якостей, актуалізує пошук оптимальних форм цього процесу, в період навчання у закладі вищої освіти (далі ЗВО), особливо в умовах магістерської підготовки.

Виклад основного матеріалу. Грунтуючись на багаторічному досвіді кафедри педагогіки та психології Національного фармацевтичного університету, яка здійснює підготовку здобувачів освіти за спеціальністю 011

«Освітні, педагогічні науки» та освітньою програмою «Педагогіка вищої школи», вважаємо, що саме психолого-педагогічна підготовка спрямована на вдосконалення професійної компетентності майбутнього викладача (або викладача, що немає педагогічної освіти), його інноваційного й творчого мислення; оволодіння сучасними освітніми інноваційними та педагогічними технологіями; забезпечення конкурентоспроможності освітян та їх здатності до постійного саморозвитку та самовдосконалення.

За результатами щорічних психолого-педагогічних досліджень на випусковій кафедрі визначається низка організаційно-педагогічних умов, що сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх викладачів вищої школи, серед яких:

- розробка та використання науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу, що ґрунтується на системному підході (удосконалення робочих програм завдяки переліку інноваційних форм та методів навчання й міждисциплінарних зв'язків; видання на-

вчально-методичних посібників та методичних рекомендацій з організації практичних занять та самостійної роботи студентів; розробка електронних курсів з обраних навчальних дисциплін);

- забезпечення професійної мотивації студентів (забезпечення внутрішньої професійно-значущої мотивації завдяки взаємодії магістрантів з видатними вітчизняними та закордонними вченими, із представниками культур світу у рамках вебінарів, навчальних телекомунікаційних проєктів, відвідувань майстер-класів викладачів ЗВО, участі у святкуванні дня працівника сфери освіти, освітніх екскурсіях);

- організація освітньої діяльності магістрантів з урахуванням їх індивідуальних особливостей (участь магістрантів у роботі студентського наукового товариства НФаУ; можливість обрання особистісної траєкторії навчання завдяки використанню розроблених викладачами кафедри педагогіки та психології дистанційних курсів; урізноманітнення навчальних форм занять; удосконалення викладачами завдань для СРС);

- забезпечення формування професійної ідентичності майбутніх викладачів (визначення рівня якісної та кількісної успішності магістрантів під час вивчення обраних для експериментального дослідження навчальних дисциплін);

- організація предметного середовища, що створює комфортні умови навчальної діяльності (створення особистісно орієнтованого середовища, надання можливості магістрантам приймати участь у семінарах, конференціях, майстер-класах, мета яких –

отримання нової професійно-важливої інформації, створення ситуації успіху).

Визначено, що найбільш ефективний вплив на професійний розвиток майбутнього викладача, як компетентної особистості та конкурентоспроможного фахівця, здійснюється завдяки удосконаленню педагогічної майстерності викладачів та використанню сучасних педагогічних технологій і методів. Також було з'ясовано, що комплексне використання активних методів (навчання в дискусії, ділові ігри, кейс-метод, мультимедійні засоби навчання, метод моделювання ситуацій та ін.), що застосовувались та впроваджувались при викладанні професійно-орієнтованих навчальних дисциплін викликає інтерес та зацікавленість у навчанні, сприяє підвищенню рівня успішності і формуванню професійної компетентності майбутніх викладачів ЗВО.

Висновки. Висвітлено основні організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх викладачів в умовах магістратури, зокрема: розробка та використання науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу, що ґрунтується на системному підході; забезпечення професійної мотивації магістрантів; організація освітньої діяльності здобувачів освіти з урахуванням їх індивідуальних особливостей та удосконалення програми підготовки із використанням інтерактивних методів навчання. Вказані організаційно-педагогічні умови сприяють формуванню

професійної компетентності майбутніх викладачів вищої школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кайдалова Л. Г. Сучасні педагогічні технології : навчально-методичний посібник. Х.: НфаУ, 2014. – 82 с.
2. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років. [Електронний ресурс] – Режим досту-

пу: <http://mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/> (Дата звернення 19.04.2019)

3. Сабатовська І. С. Організаційно-педагогічні умови та технології формування професійної компетентності майбутніх викладачів у ВНЗ / І. С. Сабатовська // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка. – 2015. – № 6 (50). – 290-298

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ

Єгорова К.Г.

асистент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Ключеві слова: готовність, соціальний працівник, контрольна група, експериментальна група.

Key words: readiness, social worker, control group, experimental group.

Провідною функцією у сучасній системі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є допомога особистості у розв'язанні проблем соціалізації, самореалізації в соціумі. Серед вразливих категорій дітей особливої уваги з боку соціальних працівників потребують діти молодшого шкільного віку (МШВ) з дитячим церебральним паралічем (ДЦП).

Одним із завдань вищої освіти є підготовка кваліфікованих соціальних працівників, здатних до організації і проведення ефективної роботи з соціальної реабілітації з метою відновлення основних соціальних функцій дітей МШВ з ДЦП.

Аналіз джерельної бази дає підставу стверджувати, що проблема готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей МШВ з ДЦП не була предметом спеціальних педагогічних досліджень.

З метою виявлення рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей МШВ з ДЦП, після впровадження методики у процес навчання студентів за спеціальністю «Соціальна робота» у закладах вищої освіти відповідно до моделі [1] і педагогічних умов, ми використовували наступні засоби: експертне оцінювання, тестування, спостереження, самоаналіз та самооцінювання (мотиваційно-особистісний критерій); експертне оцінювання, тестування, спостереження, самоаналіз й самооцінювання, аналізу продуктів діяльності (когнітивний, діяльнісно-практичний критерій); тестування, самоаналіз та самооцінювання (оцінювально-рефлексивний критерій).

Отже, порівняльний аналіз результатів, отриманих в ході контрольного етапу експериментального дослідження виявив у ЕГ збільшення кількісних

Таблиця 1

Динаміка змін рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з ДЦП

Компоненти готовності	Рівні	Експериментальна група (55 особи)			Контрольна група (57 особи)		
		Конст. етап (%)	Контр. етап (%)	Динаміка змін	Конст. етап (%)	Контр. етап (%)	Динаміка змін
Мотиваційний	Початковий	0	0	0	0	0	0
	Базовий	27	16	-11	21	37	+16
	Достатній	64	68	+4	67	47	-20
	Творчий	9	16	+7	12	16	+4
Теоретичний	Початковий	34	9	-25	32	18	-14
	Базовий	44	35	-9	47	51	+4
	Достатній	22	47	+25	21	28	+7
	Творчий	0	9	+9	0	3	+3
Практичний	Початковий	18	11	-7	23	21	-2
	Базовий	66	44	-22	65	51	+14
	Достатній	16	38	+22	12	23	+11
	Творчий	0	7	+7	0	5	+5
Рефлексивний	Початковий	13	4	-9	16	12	-4
	Базовий	45	27	-18	47	32	-15
	Достатній	36	54	+18	32	47	+15
	Творчий	6	15	+9	5	9	+4

показників достатнього та творчого рівнів за мотиваційним (68 % та 16 %), теоретичним (47 % та 9 %), практичним (38 % та 7 %) і рефлексивним (54 % та 15 %) компонентами за рахунок зменшення кількості студентів за базовим та початковим рівнями готовності порівняно з показниками студентів в КГ. Проаналізовані результати на контрольному етапі педагогічного експерименту подані в таблиці 1.

З метою перевірки достовірності та значущості результатів педагогічного експерименту були використані методи математичної статистики (критерій згоди Пірсона [2], U-критерій Манна-Уїтні [3]). Відповідно до критерію згоди Пір-

сона розрахункове значення χ^2 критерію значно вище, ніж табличне ($\chi^2=7,81$) за всіма показниками кожного із компонентів досліджуваної готовності, що дає підстави для висновку про не випадковість відмінностей середніх значень рівнів сформованості готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей МШВ з ДЦП в ЕГ та КГ. За U-критерієм Манна-Уїтні отримані емпіричні дані відповідно до кожного із компонентів знаходяться у зоні значимості, що свідчить про наявність відмінностей між двома вибірками (КГ та ЕГ).

Отже, кількісний та статистичний аналіз результатів експериментальної

роботи є свідченням ефективності виявлених педагогічних умов формування готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей МШВ з ДЦП.

Література

1. Єгорова К. Г. Модель формування готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем. Педагогічний часопис Волині: науковий журнал. Луцьк, 2017. № 2 (5). С.118-124.
2. Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике. Таллинн, 1980. 334 с.
3. Алексеева Н. П. Введение в статистические методы: Учеб. пособ. Санкт-Петербург, 2010. 69 с.

СЕКЦІЯ 13. ПЕДАГОГІЧЕСКІЕ НАУКИ.**РОЛЬ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У СМАРТ-НАВЧАННІ****Сапогов М.В.**

здобувач кафедри педагогіки і професійної освіти,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Ключові слова: смарт-освіта; смарт-університет; смарт-суспільство; смарт-технології; електронне навчання; освітні ресурси.

Key words: smart education; smart university; smart society; smart technology; e-learning; educational resources.

Розгляду питання освітніх ресурсів та технологій у смарт-навчанні студентів закладів вищої освіти присвячено достатньо праць відповідних фахівців та науковців. Зокрема, це дослідження В. Бикова, Р. Гуревича, М. Жалдака, М. Кадемії, В. Кобисі, Л. Коношевського, Л. Шевченко та ін.

Смарт-навчання є складовою смарт-освіти, повинно бути легко керованим, забезпечувати організацію освітнього процесу, гнучкість навчального процесу та інтегрованим із зовнішніми джерелами. Спроби дослідників визначити поняття смарт-навчання для досягнення консенсусу щодо його визначення і досі тривають. За словами науковців Н. Джо та Д. Юнга, смарт-навчання – це людиноцентричний та самостійний метод навчання, котрий пов'язує технології інтелектуальної інформаційної комунікації з навчальним середовищем. Інші дослідники стверджують, що смарт-навчання – це інтелектуальне та адаптивне навчання, яке враховує багато форм навчання та здібностей, а також дозволяє учням розвивати навички мислення, спілкування та вирішення проблем, використо-

вуючи різні інтелектуальні пристрої [8, с.14]. Смарт-навчання здійснюється на основі інтелектуальної інфраструктури хмарних обчислень, мереж, серверів, інтелектуальних пристроїв та інших вбудованих пристроїв. Це досягається завдяки розумним способам персоналізованих, інтелектуальних та інтегрованих підходів, соціального навчання та колективного інтелекту. Тобто, смарт-навчання – це гуманістичний підхід до навчання, що використовує колективні та індивідуальні можливості для отримання інформації, управління знаннями, взаємодії та співпраці з однолітками та інструкторами, щоб студенти могли застосовувати свої знання та навички для вирішення проблем та досягнення цілей [8, с.14]. Процес смарт-навчання включає в себе програму SMART Notebook Player. Керування відбувається за допомогою SMART-ради з пристроєм та забезпечує виконання різних видів організації діяльності під час проведення занять [7, с. 88].

Смарт-навчання може здійснюватися через освітні ресурси. Нині в освітньому доступі знаходиться зна-

чна кількість відкритих освітніх ресурсів. Відкриті освітні ресурси (англ. Open Educational Resources – OER) – загальна назва для усіх освітніх засобів, до яких є повністю відкритий доступ завдяки безкоштовній ліцензії або переведення їх у суспільне надбання та створення доступу до таких ресурсів за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій. Цей термін було створено на зборах ЮНЕСКО у 2002 році, на яких учасники висловили своє побажання щодо створення універсальних освітніх ресурсів, доступних для усього людства та надію, що у майбутньому це відкрите джерело мобілізує усю світову спільноту учителів Приклади відкритих освітніх ресурсів у світі: MIT Open Course Ware – проект Массачусетського технологічного інституту з публікації у відкритому доступі матеріалів всіх курсів інституту; OpenLearn – освітня платформа Відкритого університету, Велика Британія; Free High School Science Texts, Університет Кейптауна, ПАР; Проект Connexions – Університет Райса, Техас, США; Проекти Center for Open and Sustainable Learning (COSL) Державного університету Юта, США; Проекти The Institute for the Study of Knowledge Management in Education (ISKME), Каліфорнія, США; Проекти Wikimedia Foundation [1].

Серед відкритих освітніх ресурсів в Україні: Проект Prometheus – безкоштовні онлайн-курси від викладачів КПІ, КНУ, Києво-Могилянської Академії; Інституційні репозитарії українських університетів: eKMAIR – елек-

тронний архів Національного університету «Києво-Могилянська академія»; ELARTU – Репозитарій Тернопільського національного технічного університету імені І. Пулюя; Електронний науковий архів НТБНУ «Львівська політехніка»; eSSUIR – електронний архів Сумського державного університету; Електронна бібліотека України ELibUkr [1].

ІТ-компанії реалізують масштабні проекти, котрі пов'язані зі створенням, пошуком та розповсюдженням відкритих освітніх ресурсів, серед них Intel (проект Літописи.ру), Microsoft (власний освітній портал), Google (проект «Академія Google») та інші. Викладачам з різних дисциплін варто використовувати у своїй роботі проект «Академія Хана» (Khan Academy), що містить більш ніж 4200 безкоштовних мікролекцій з різних дисциплін. Найбільші платформи масових онлайн-курсів (МООС) – edX, Coursera, Udacity – попонують значну кількість дистанційних курсів. Створюючи дистанційний курс, викладач має ретельно продумати усі технічні й інтелектуальні ресурси. Так, бажано, щоб група з розробки дистанційних курсів мала у своєму складі таких фахівців: фахівці предметної галузі та фахівці з підтримки системи управління навчанням (СУН). Вибір СУН-системи управління навчанням (Learning Management System) є важливим компонентом етапу аналізу. З метою організації дистанційного навчання використовують платформи, серед яких є комерційні (Прометей (Prometheus), Net-школа

України) та безкоштовні (Moodle, ILLIAS, ATutor) тощо [5, с. 8].

Вікі-ресурси слугують для початкового ознайомлення майбутніх учителів з навчальним матеріалом. Вони містять значну інформацію та супроводжуються посиланнями на інші ресурси або інші статті, що дозволяє розширити коло знань з обраної теми. Завдяки гіпертекстовій системі організації даних, студенти можуть швидко отримати тлумачення незрозумілих понять або термінів [2, с. 117]. Найбільш відомим Вікі-сайтом є Вікіпедія, що трактується як сайт довідкового характеру, наповнення якого здійснюється спільними зусиллями значної кількості учасників [2, с. 122]. Використання Вікі-енциклопедії в навчальному процесі дає можливість: створювати єдину платформу для надання енциклопедичних відомостей з певної галузі знань; активізувати використання та створення освітніх веб-ресурсів; організувати індивідуальну або групову роботу студентів; вивчати потрібну галузь знань; скоротити час навчання і підвищити рівень підготовки студентів; підвищити ефективність навчальної діяльності [4]. Навчальний ефект Вікі-енциклопедії досягається також завдяки дидактичними принципами подання матеріалу, що реалізуються відповідними особливостями гіпертексту. Так, можливість поєднання матеріалів різних довідникових та енциклопедичних видань в одній статті забезпечує принцип полілогу. Різні трактування одного і того ж поняття у різних довідни-

ках, різних авторів можна зв'язати гіпертекстовими посиланнями. Ці зіставлення доповнюють одне одного, поглиблюють розуміння понять, підштовхують до самостійного порівняння та осмислення матеріалу [4].

Різноманітність он-лайн платформ з точки зору діяльності, сектора, бізнес-моделі, та розміру досить велика. Платформи варіюються від невеликих веб-сайтів із місцевим охопленням до світових компаній. Вони пропонують різноманітні послуги, такі як пошукові системи в Інтернеті (Google, Yahoo, Bing), онлайн-ринок (eBay, Booking.com, Asos, Allegro, Амазонка), платформи для обміну відео (Dailymotion, Vimeo, YouTube), музичні та відеоплатформи (Deezer, Spotify, Netflix, Canal Play), соціальні мережі (Facebook, Twitter), платформи спільної економіки (AirBnB, Uber, BlaBlaCar, Ulule, Crowdcube), онлайн-ігри (Steam) тощо [6, с. 211].

Технологічна конвергенція, що характерна для сучасного етапу інформатизації закладів вищої освіти, дозволяє використовувати в освітньому процесі все нові технологічні системи. Так, з мобільного телефону можна використовувати комунікаційні платформи типу Lync або WhatsApp, щоб використовувати стандартну функцію телефонії (і використовувати телефонні мережі). Засоби голосового зв'язку покладаються на IP-технології [6, с. 211].

Отже, педагогічний потенціал інформатизації освітнього процесу у вищій школі пов'язаний із використанням найсучасніших технологічних засобів та розробок: веб-сервіси, он-

лайн платформи та смарт-технології, що забезпечують активацію пізнавальної діяльності, мотивацію до навчання а також уможливають самостійну роботу студентів.

Література

1. Відкриті освітні ресурси https://uk.wikipedia.org/wiki/Відкриті_освітні_ресурси
2. Жалдак М.І. Комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання математики, фізики, інформатики: посібник для вчителів / М.І. Жалдак, В.В. Лапінський, М.І. Шут [та ін.]. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 182 с.
3. Литвиненко О.В. та ін. Інформаційний простір як чинник забезпечення національних інтересів України / О.В. Литвиненко, І.Ф. Білько, В.М. Потіха. – К.: Чорнобильінтерінформ, 1998. – 47 с.
4. Онлайн-сервіси для навчання українською [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tutkatamka.com.ua/nashe/dobirka-bezkoshtovnix-onlajnservisiv-dlya-navchannya-ukraïnskoyu/>
5. Розробка і використання дистанційних курсів у навчальному процесі: методичні рекомендації / уклад. Н.М. Лосева, Л.Б. Ігнатова. – Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2016. – 88 с.
6. Innovatsiini tekhnologii navchannia v umovakh informatyzatsii osvity [Innovative technologies of education in the conditions of informatization of education] / R.Hurevych, M. Koziar, M. Kademiia, L. Shevchenko; za red. Chlenkor. NAPN Ukrainy R. Hurevycha. Lviv: LDUBZhD, 2015. 396 s. [in Ukrainian]
7. Projectguidesthatunleashcreativityinevery student. URL: <https://www.apple.com/education>
8. Tsybko H.Iu. (1998) Pidvyshchennia rivnia teoretychnoi pidhotovky z informatyky na fizyko-matematychnykh fakultetakh pedahohichnykh vuziv: dys. kand. ped. nauk: 13.00.02. [Raising the level of theoretical training in computer science at the physics and mathematics faculties of pedagogical universities: diss. Cand. ped Sciences: 13.00.02.] Kyiv, 177 s. URL: <https://www.khanacademy.org/about> [in Ukrainian]

SECTION 13. PEDAGOGICAL SCIENCES**SUBSECTION 3. Innovations in education**

ECOLOGICAL ASPECTS OF OZONE TRAINING

Chanturia M.M., Mskhiladze A.G. Associate Professor, PhD Sokhumi State University Faculty of Natural Sciences and Health Department of Chemistry

---

Annotation

In this work, the teaching methods of the issue proposed in the syllabus from the ecological chemistry course for high education schools and colleges: ecological aspects of ozone training.

Keywords: Ecological education, ozone reaction

We set goals for students to understand the negative effects of ozone reaction, to get acquainted with the effects of ozone, its positive and negative role on ecosystems. The aim of the study topic should be clearly formulated. It should reflect specific content and skills. Determining the purpose depends on the correct understanding of the results of the study process. The goals will become the study results after the achievement. Learning objectives must be achievable and verifiable which supposes the proper use of the assessment system. In this work, knowledge skills, the following types of activities have been planned for the learning process: observation, description, planning and carrying out of an experiment, organization data (chart, diagram, schedule and etc.), test results analysis, synopsis, field work in order to develop the right attitude towards the environment [7].

Ecological education is a dynamic process and changes in nature are sometimes preceded by scientific achievements

and accordingly their implementation in the learning process [1].

We start discussing the issue with chemistry specialty students on the supply of information on ozone and further analysis of information.

Traditionally existing ecological problems have been added to the problem of tropospheric (terrestrial) ozone. The threat of the ozone layer, conditions for its formation on the earth and the ways to protect is one of the main decisive problems. The development of motor transport has conditioned a significant increase of ozone concentration in the troposphere [3].

The ozone atmosphere is toxic pollutant and belongs to the first class of danger — "especially dangerous substances". Its high concentrations of toxic compression in the atmosphere act negatively on human health and ecosystems. The World Health Organization has included it in the list of five major pollutant substances the content control of which is necessary to determine the air quality. On the surface of the earth, in the lower part of the

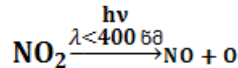
troposphere, there are two sources of ozone: One part of ozone is found in the stratosphere, the second is formed directly in the lower troposphere from hydrocarbons, nitrogen oxides, fuel combustion, electrical storm, slow defuse and during rusting of some volatile organic substances [1].

The trend of growth of anthropogenic pollution of the environment determines the years-old dynamics of ozone. In 1907–1980 its concentration increased by 60%. Average annually increases 1–2%.

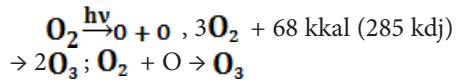
The increased level of ozone in the troposphere is arranged in certain meteorological conditions, especially during hot weather. The main source of ozone formation in the ground layer of the atmosphere is photochemical reactions involving nitrogen oxides, volatile hydrocarbons (auto transport and industrial fumes and a number of other substances. These components are precedents of ozone. In the atmosphere these substances are spread over several hundred kilometers. When solar radiation levels are low (cloudy summer, autumn and winter), photochemical reactions in the ground layer do not happen at all or happen slightly. In the course of the sun radiation growth, particularly in the calm weather, the air in the city and in the surroundings is polluted and becomes gassed.

Students are actively involved in air quality monitoring experiments. It is necessary to conduct the students' activities that they develop the skills of the safety rules related to practical work and the ability to critically assess their own research.

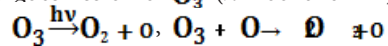
Photo-dissociation formation of the sun ozone main generator takes place:

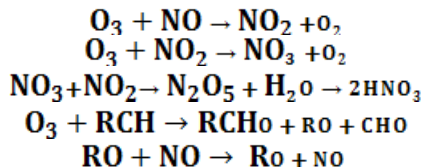
In the stratosphere ozone with the sun ultraviolet rays of ($\lambda < 244.5 \text{ nm}$) is formed in the result of oxygen photo-dissociation:

The current up to 120 chemical reactions involving up to 40 substances determine O_3 dynamics in which parallel undergoes fission of O_3 ($\lambda < 200\text{--}315 \text{ nm}$):

Speed of O_3 photo-dissociation determines the intensity of ultraviolet radiation. The life expectancy of O_3 at a height of 40 km is 3 hours, 15 km more than 100 days. Part of ozone in the stratosphere is diffused into the troposphere where participates in oxidation reactions. These reactions are known as the Chapman cycle and are one of the main filters for ultraviolet radiation in the atmosphere. Ozone provides life-saving conditions on Earth, absorbs ultraviolet radiation, which causes a large amount of harm to the living organism:

Ozone — by toxicity exceeds cyanic acid and chlorine that are military purpose poisonous substances. Ozone has been assigned to toxic substances by World Health Organization and has not identified mini-

mal concentration, i. e. any concentration of ozone in the air is a strong carcinogenic and dangerous to humans. The ozone permeable concentration in EU countries is standardized 110 mg / m³ during day hours (8 hours) [4].

Currently, in Georgia air monitoring is carried out by LEPL National Environmental Agency of the Ministry of Environment and Natural Resources Protection of Georgia, which monitors air pollution in 6 cities, 10 observation stations, among them 4 automatic stations are located in Tbilisi. Observation is carried out on pollutants: small solid particles of small dust — **PM₁₀**, **PM_{2.5}**.

Ozone is an active chemical compound that is a strong oxidizer. Ozone acidifies almost all metals except gold, platinum and iridium. Its composition in the air of industrial districts is 1,5–1,7 times more than in rural areas. In the summer months, ozone content is higher than in winter and autumn, and the concentration of **O₃** in European cities' air exceeds 2,4 times, and in the US is 10 times more than mpc (30 mcg / m³). 1000 mcg/l ozone has been fixed in Los-Angeles air. Ozone placed in the stratosphere has a completely different environmental impact for the living world.

It absorbs solar ultraviolet radiation (from 280 up to 315 nm wavelength), which determines the temperature regime of the Earth's atmosphere, and near the surface of the Earth — ozone placed in the troposphere is influenced by natural and anthropogenic factors on human health that causes global warming, common toxicity, irritating, carcinogenic,

mutagenic, genotoxic action, fatigue, headache, nausea, irritation of respiratory tract, coughing, chronic bronchitis, pulmonary edema, emphysema, asthmatic attacks, hemolytic anemia, and etc. Nature protection ecological organizations determine mpc of ozon contents in the air, developed programs for the reduction of tropical ozone pollutants. This mainly concerns the exposure of **NO_x**, the volatile organic compounds (1,1,1,2-tetrafluoroethane, trichlorofluoromethane and other) from vehicles, enterprises, power plants. The maximum permissible concentration mpc of ozone in the ground layer is 0.16 mg/m³ or 80 ppb (ppb — parts per billion), in such concentration conditions can be safe for no more than 1 hour. The day-to-day concentration is equal to 0.09 mg/m³ or 45 ppb. Ozone maximum concentration is observed after midday, ozone content decreases in the air in the night hours.

- Thus, learning goals have been defined, the curriculum — syllabus based on the subject program of natural sciences has been held which takes into account students' interests, knowledge, opportunities and experience;

- Learning- teaching strategies, assessment forms for different activities have been determined,

- developed knowledge skills, the following types of activities have been planned for the learning process: observation, description, planning and carrying out of an experiment, organization data (chart, diagram, schedule and etc.), test results analysis, synopsis, field work in

Table №1

 The values of ozone concentrations (mkg/m³) in the air according to the EU norms

№	Town	Street	Ozone mkg/m³
I stage			
	Tbilisi	Liberte square	21.39
		Meliqishvili street	24.12
		Turtle Lake	57.04
II stage			
	Tbilisi	Tashkenti street	14.83
		Ghrmaghele street	42.94
		Mitskevichi street	17.69
I stage			
	Rustavi	at Rugby Stadium	63.88
		at Cement plant	54.17
II stage			
	Rustavi	Rustaveli-D.Gareji cross	19.26
		Samshvildi street	34.87
I stage palace			
	Telavi	ARmachenebeli Avenue	49.53
		Rustaveli Avenue (at statue of Erekle)	56.00
II stage			
	Telavi	South East Direction	52.17
		Georgian university territory	50.65
I stage			
	Batumi	terminal's central enters	22.29
		Z.Feria –cars parking	93.87
		Ice palace	40.73
	Batumi	Technical University	37.22
		Barcxana	40.39
I stage			
	Zestafoni	H3 Public school	48.49
		George Cable	37.78
II stage			
	Xaragauli	Laxundara- Kavelidzes mountain	69.65
		Kharagauli	42.61
I stage			
	Gori	Stalin Avenue	28.91
		Peace Avenue	41.18
II stage			
	Gori	Lermontov Avenue	54.86
		Chanturia Avenue	39.82
I stage			
	Zugdidi	Rustaveli 12	56.34
		Tbilisi-Senaki highway, on the cross of Pushkini street	47.71
II stage			
	Zugdidi	The direction of the northeast	45.64
		King Tamar Avenue	34.99
I stage			
	Kutaisi	Parlament bulding	39.8
		Chavchavadze Avenue	38.33
		Safichkhia-with kindergarten	58.97
II stage			
	Kutaisi	Technical University	39.85
		Leonidze street	39.92
		Leselidze street	42.87
I stage			
	Axalcixe	Shota Rusataveli Avenue	28.85
		Ioane Atoneli-Antimoz Iverieli street	65.42
II stage			
	Axalcixe	Catholic Church	50.7
		V. Gorgasali Avenue	27.81

order to develop the right attitude towards the environment.

Ozone is used to clean water and air, as well as in the food industry as a bactericidal method and the other. Ozone therapy is effective in treating infectious diseases, as well as gastroenterology, pulmonology, gynecology, neurology, urology, surgery and dermatology. Ozone is one of the most powerful antioxidants. It destroys any pathogenic microflora (viruses, mycosis, bacteria) and free radicals; Ozone kills herpes and hepatitis viruses; During intravenous injection, ozone rapidly removes allergic reaction; Ozone improves heart muscle work; Streptococcus viridans do not like ozone in the Arthritis-causing microorganisms (streptococcus viridans) don't like ozon; Ozone reduces arterial pressure [6].

literature:

1. Supatashvili G., Environmental Chemistry (Ecochemistry), Publishing House TSU, 2009
2. Chanturia M., Watershed Cleaning Methods in Environmental Education aspect. International Scientific-Practical Conference "Contemporary Issues of Ecology", Kutaisi, 2014, 8–9 February, 294–297. ISSN 1512–1976
3. Chanturia M., Mskhiladze A., Teaching methodology of the acid rain problem in the ecological chemistry course. SCIENCE, RESEARCH, DEVELOPMENT №11. 29.11.2018–30.11.2018. Pedagogy. Rotterdam (The Netherlands). 28–32. (Eng.) ISBN: 978–83–66030–65–7
4. Chanturia M., Mskhiladze A., Topical issues of chemical of chemical and ecological education. SCIENCE, RESEARCH, DEVELOPMENT №11. 29.11.2018–30.11.2018. Pedagogy. Rotterdam (The Netherlands). 33–36. (Eng.) ISBN: 978–83–66030–65–7
5. The National Report on the State of the Environment, 2001
6. http://greenalt.org/old/map/text/madneuli_kvarciti/madneulikvarciti.htm
7. Jinjikhadze J., "Modern Pedagogical Technologies", Tbilisi, 2012

ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПЕДАГОГІЦІ

Колечинцева Т.С.

доцент, кандидат педагогічних наук
Херсонська державна морська академія

У статті представлено основні підходи до контролю навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів. Проаналізовано підходи до визначення поняття «контроль». Визначені поняття «метод контролю», «засіб контролю», функції, види педагогічного контролю.

Ключові слова: педагогічний контроль, функції педагогічного контролю, види педагогічного контролю, корегувальний контроль, вищий навчальний заклад.

Key words: *pedagogical control, functions of pedagogical control, types of pedagogical control, corrective control, higher educational institution.*

Актуальність статті. Педагогічний контроль є невід'ємним компонентом навчального процесу, який впливає не тільки на його результат, але й на хід навчання, розвитку й виховання, оскільки забезпечує одержання інформації про ступінь ефективності виконання як окремих навчальних дій, так і всієї навчально-пізнавальної діяльності. На основі аналізу цієї інформації викладач виробляє стратегії удосконалення навчально-виховного процесу, відповідно з якими кожен студент зможе досягти найкращих результатів.

У педагогічній практиці проблема контролю досліджена досить повно і глибоко, так науковці Б. Ананьєв, Л. Виготський, П. Гальперин розкрили психологічні особливості контролю знань. Раціональна організація контролю за процесом і результатом навчально-пізнавальної діяльності студентів,

програмований і стандартизований контроль знань висвітлена у працях В. Беспалько, Є. Перовського, Н. Тализіної, Г. Шукиної. Класифікація видів, засобів і форм контролю, функції контролю, мета та завдання контролю у навчальному процесі представлені у роботах В. Єфімова, Н. Тализіної, Є. Перовського, П. Пидкасистого, С. Фролової, О. Чередниченко, Г. Ярочкиної. Тестовий контроль, самоконтроль, створення нових, нетрадиційних методик і технологій контролю розглянуто В. Аванесовим, Ж. Байрамовою, М. Челишковою, І. Столярвою.

Постановка проблеми: Незважаючи на те, що проблема контролю знань і вмінь студентів досліджувалась на різних рівнях і в різних аспектах досить глибоко проблема контролю у вищих навчальних закладах залишається актуальною, тому нами було обрано відповідно тему дослідження.

Метою нашої статті є аналіз підходів до контролю навчальних досягнень студентів вищих навчальних закладів та його характеристик.

Виклад основного матеріалу. У педагогіці склалося три основних підходи до розуміння сутності контролю: 1) інформаційно-констатувальний підхід припускає розуміння контролю як одержання інформації про результати навчання; сутність контрольних процедур – винятково перевірка знань студентів [1, с. 27]; 2) діагностико-навчальний підхід, відповідно з яким контроль трактується не тільки як спосіб одержання інформації, але й як аналіз навчального процесу, на основі якого можливе надання відповідної допомоги студентам. У межах діагностико-навчального підходу контроль розглядається як сукупність дій, що дозволяють виявляти якісно-кількісні характеристики процесу і результатів навчання, оцінювати і сприяти освоєнню студентами матеріалу програми, установлювати прямий і зворотний зв'язок між викладачем та студентом [2, с.35; 15, с.221]. 3) рефлексивний підхід до розуміння контролю набуває поширення в зв'язку з тим, що освітній процес на сучасному етапі розвитку ВНЗ націлений як на здобування знань, умінь і досвіду пізнавально-творчої самостійності, так і на формування теоретичної і практичної готовності студентів до інтелектуально-творчої і самоосвітньої діяльності. В основі даного підходу лежить розуміння контролю як «...цілеспрямованої суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студента, у процесі якої здійснюється як педа-

гогічне керівництво, так і самоорганізація навчально-пізнавальної діяльності й особистісне становлення студентів у ході виконання різних видів навчальних завдань із наступним їх самоконтролем» С. Савельєва [13, с. 9]. При цьому під рефлексією ми розуміємо процес осмислення і переосмислення людиною своїх відношень з предметно-соціальним світом, які виявляються під час її спілкування з іншими людьми активного опанування норм і засобів різних видів діяльності, що виражається, с одного боку, в побудові нових образів себе, а з іншого – у виробленні більш адекватних знань про світ з їх наступним втіленням у вигляді конкретних дій.

Приймаючи до уваги перераховане вище, ми розуміємо під контролем у ВНЗ цілеспрямовану інформаційно-констатуючу, діагностико-навчальну й рефлексивну взаємодію суб'єктів навчального процесу, орієнтовану на встановлення відповідності процесу й результатів навчання вимогам навчальної програми і формування у студентів стійких навичок самоаналізу і самоконтролю. Саме таке розуміння контролю навчально-пізнавальної діяльності дозволяє розширити можливості застосування технологій контролю, що забезпечують розвиток у студентів навичок самоосвіти і самоконтролю шляхом залучення їх до процедури контролю.

У зв'язку з переглядом розуміння сутності контролю в психолого-педагогічних дослідженнях значна увага приділяється визначенню цілей і за-

вданий контролю як складовим елементами цього процесу. Метою контролю пов'язують зі встановленням ступеня відповідності сформованих знань і умінь поставленій навчальній меті. В окремих роботах відзначається, що метою контролю є виявлення, вимір і оцінка знань, умінь і навичок [1, с. 28]. Аналіз поглядів педагогів і психологів на проблему функцій контролю в педагогічному процесі дозволяє визначити наступні їх види:

– навчальна функція пов'язана з актуалізацією отриманих знань, умінь і навичок, здійснюється в ході повторення, уточнення й узагальнення, що мають місце в ході процедур контролю. Реалізація даної функції сприяє поглибленню, розширенню і міцному засвоєнню знань, умінь і навичок, установленню між- і внутрішньопредметних зв'язків між елементами знань. Студент вчиться критично аналізувати відповіді однокурсників, свої знання;

– виховна функція реалізується через привчання студентів до систематичної роботи і формування в них моральної відповідальності за результати власної діяльності. У ході проведення контрольних процедур виховується організованість, дисципліна, наполегливість, витримка, самостійність, активність;

– діагностична функція пов'язана з аналізом результатів навчання, метою якого є одержання об'єктивної і достовірної інформації про причини неуспішності в навчанні, що дозволяє вносити корективи не тільки в сам педагогічний процес, але й у систему

контролю навчальних досягнень студентів;

– розвивальна функція передбачає можливість впливу контролю на інтелектуальне зростання студентів, формування самостійного творчого мислення студента і адекватної самооцінки, на розвиток їх уваги, пам'яті, мислення, мови, оволодіння найбільш раціональними прийомами і способами навчально-пізнавальної діяльності, перетворення знань у продуктивну силу. На наш погляд, ця функція одна з найбільш значимих для особистості;

– мотиваційна функція контролю спрямована на створення у студентів позитивних мотивів у навчанні, творчої атмосфери і сприятливих умов для прояву пізнавальної активності й ініціативності студентів;

– керуюча (контролююча) функція ґрунтується на здійсненні зворотного зв'язку, що має місце під час контролюючих процедур і дає викладачеві інформацію про хід і результати процесу навчання студентів. Аналізуючи її, викладач може змінювати форми і методи навчання з урахуванням індивідуальних особливостей студентів та рівнів їх навченості;

– орієнтуюча функція контролю пов'язана з плануванням навчального процесу на засадах урахування одержаної інформації та можливостей студентів. Калашнікова Л. М, Вітвицька С.С.

З наведених функцій дослідники виділяють як найбільш вагомими навчальну, розвивальну й виховну. Вивчення літератури з проблеми дослідження [11, с. 355; 17, с. 93] дозволило

також встановити, що контроль знань і умінь повинен здійснюватися із дотриманням певних педагогічних умов: об'єктивності, всебічності, систематичності, гласності, індивідуального підходу. Аналіз літератури [3, 5, 9, 12, 15] дав нам можливість узагальнити представлену в ній інформацію про види контролю: за масштабом цілей навчання: стратегічний, тактичний, оперативний; за етапами навчання: попередній, вхідний (діагностичний), поточний (побіжний), періодичний, тематичний, підсумковий, заключний. За спрямованістю у часі: ретроспективний, випереджаючий, поточний. За широтою обсягу: локальний, вибірко-вий, суцільний. За організаційними формами: індивідуальний, груповий, фронтальний. За формами соціальної опосередкованості (за спрямованістю): зовнішній (соціальний), змішаний (взаємоконтроль), внутрішній (самоконтроль). За способом здійснення: письмовий, усний, стандартизований і нестандартизований, диференційований, недиференційований, автоматизований, дистанційний. За функціями, що реалізуються: коригувальний, констатувальний [5, с.43].

Вчені по-різному характеризують змісту таких понять як «метод контролю», «засіб контролю». Ми згодні з визначенням, щодо методу контролю як способу діагностичної діяльності, що дозволяє здійснювати зворотний зв'язок у процесі навчання з метою одержання даних про успішність навчання, ефективність навчального процесу [12, с. 331]. Усі методи обліку залежно від ха-

рактеру завдань і засобів забезпечення зворотного зв'язку можна поділити: методи усного контролю (бесіда, аналіз виступу на семінарському чи на практичному занятті, пояснення виконаного завдання, усний звіт про виконане завдання, про підсумки практики і т.п.), письмовий контроль (контрольна робота студента, доповіді, реферати, письмові звіти, творчі роботи, курсові та дипломні, конспекти, повідомлення, тези, статті та ін.), практичні роботи (лабораторні, досліди і т.п.), графічні методи (рисунок, графіки, таблиці, креслення, схеми), художні роботи, дидактичні тести і спостереження: [6, с.191].

Л. М. Калашнікова, О.А. Жерновникова називає три форми контролю: індивідуальну, фронтальну і комбіновану [8, с.151]. Виділяють види контролю: коригувальний і констатувальний; основні методи контролю: фронтальний і індивідуальний, які застосовуються при контролі будь-якого виду робіт; способи контролю: усне опитування, письмове опитування, практична робота, що застосовуються при реалізації будь-якого виду і методу контролю.

Значні розбіжності у педагогічній літературі спостерігаємо й у тлумаченні терміну «засіб педагогічного контролю». І.В. Столярова зазначає, що засіб педагогічного контролю – це сукупність видів, методів, прийомів і способів контролю, що використовуються в процесі виявлення рівня сформованості знань, умінь і навичок. В окремих дослідженнях під засобом контролю маються на увазі дидактичні мате-

ріали і пристосування для організації і проведення контролюючих процедур [14, с. 124].

Зупинимось на характеристиці видів контролю за етапами навчання детальніше. Попередній (вхідний, діагностуючий) контроль покликаний встановлювати вихідний рівень навченості студента з нової теми, надавати викладачу інформацію для планування всього навчального процесу, а студенту з'ясувати, що він знає, а чого не знає з нової теми. Поточний (діагностичний, коригувальний) контроль розглядається в сучасній дидактиці як невід'ємний компонент будь-якої системи або технології навчання, що забезпечує ефективність її функціонування. Він передбачає систематичну перевірку знань, умінь і навичок студентів у ході кожного заняття з метою їх корекції. Проміжний (констатувальний, діагностичний) контроль проводиться після блоку або серії занять, як правило, присвячених одній темі. Результати даного виду контролю дозволяють або не дозволяють здійснювати перехід з одного етапу навчання на інший. Підсумковий (констатувальний) контроль покликаний встановлювати рівень набутих знань і вмінь, одержаних при вивченні розділу, та оцінювати їх.

Т.А. Ільїна також указує на необхідність повноцінної реалізації навчальної і виховної функцій контролю, які виявляються у тому, що контроль позитивно впливає на систематизацію й узагальнення досліджуваного матеріалу, сприяє мобілізації волі студента на конкретну роботу з кожної навчальної теми, підсилює концентрацію уваги на

головному і найбільш істотному в знаннях і уміннях, підвищує почуття відповідальності і дисциплінованості [7, с. 331]. У зв'язку з цим набуває особливої актуальності корегувальний контроль.

В основі розуміння коригувального контролю лежить твердження про те, що контрольні процедури повинні забезпечувати не тільки констатацію рівня набутих студентами знань, умінь і навичок (констатувальний контроль), але й цілеспрямовано реалізовувати навчальну й виховну функції, тобто в процесі виконання контрольних завдань студенти повинні продовжувати навчатися, розвиватися і виховуватися. Коригувальний контроль – це вид контролю, у ході якого найбільш повно реалізуються навчальна й виховна функції контролю, при цьому взаємодія викладача і студентів здійснюється на основі рефлексивного підходу, посилення самоуправлінських дій студентів. Більше того, у процесі контролю здійснюється не тільки безпосереднє педагогічне керівництво, але й самоорганізація учасників навчального процесу у вигляді формування в них стійких навичок самоаналізу і самоконтролю навчальної діяльності.

Оскільки за визначенням мета здійснення контролюючих процедур полягає у поступовому переході їх із зовнішніх форм (контроль викладача, взаємоконтроль студента) у внутрішню (самоконтроль), особливу увагу варто приділити самоконтролю як різновиду коригувального контролю.

У педагогіці самоконтроль розгля-

дається як органічний компонент навчально-пізнавальної діяльності. Необхідність самоконтролю обумовлена практичними цілями навчання, що припускають формування здатності суб'єктів навчання до подальшої самоосвіти. У широкому сенсі під самоконтролем прийнято розуміти свідоме, позбавлене зовнішнього примушення регулювання власної діяльності.

Розглядаючи дане поняття з позицій педагогічної теорії і практики, варто прийняти розуміння самоконтролю як «...усвідомлення й оцінку людиною власної діяльності, своїх дій і вчинків з погляду їхньої відповідності попереднім намірам, поставленим цілям або вимогам». Самоконтроль тісно пов'язаний з пізнавальною, емоційною і вольовою сферами життя людини і охоплює усі сторони її діяльності. Особливо значимим для людини виглядає самоконтроль в розумінні його як усвідомлення нею якості виконуваної діяльності та оцінювання і прогнозування її результатів. З позицій теорії керування самоконтроль розглядається як «внутрішній зворотний зв'язок» – потік інформації про результати власної діяльності, одержуваної самими студентами [16, с. 118].

У психолого-педагогічній літературі переважають визначення самоконтролю як компоненту навчальної діяльності студента, котрий полягає в умінні аналізувати й регулювати її здійснення, планувати й контролювати власну діяльність. При цьому вчені виділяють кілька форм самоконтролю:

- за ступенем усвідомлення мети:

навмисний, припускає наявність свідомо поставленої мети – стежити за відповідністю виконуваних дій їхнім еталонам; мимовільний – формується і здійснюється одночасно з конкретною здійснюваною діяльністю;

- за завданнями, що ставляться: констатуючий і корегувальний;

- за способом одержання інформації: безпосередній і опосередкований;

- за відношенням до діяльності: прогнозуючий, поточний, підсумковий [4, с. 120; 10, с. 55].

Ми вважаємо, що доцільність підсилення уваги до самоконтролю обумовлена тим, що відповідно до сучасних вимог підготовки фахівців високого профілю передбачається наявність у них поряд з високою професійною компетентністю, уміння аналізувати, коригувати і контролювати власну діяльність, володіти рефлексивним мисленням.

Висновки: Таким чином, у психолого-педагогічній літературі мають місце розбіжності в розумінні сутності основних елементів систем контролю, і відповідно, відсутня загальноприйнята класифікація методів, способів, форм і засобів педагогічного контролю, що значно утруднює користування цими поняттями. Тому ми вважаємо подальше дослідження цієї проблеми.

Список літератури:

1. Аванесов В. С. Основы научной организации контроля в высшей школе. М.: МИСиС, 1989. – 167 с.
2. Архангельский С. И. Лекции по теории обучения в высшей школе. М.: Высшая школа, 1974. – 384 с. – 14, с. 305-306.

3. Атаманчук П., Кух А. Управління навчанням фізики при здійсненні різних видів контролю // Контроль і оцінювання навчальних досягнень учнів з природничо-математичних дисциплін: посібник. м. Херсон: Олді-Плюс, 2001. – 277 с.
4. Блонский П. П. Избранные педагогические и психологические сочинения. Т. 2, М.: Педагогика, 1984. – С. 118-340.
5. Вітвицька, С. С. Основи педагогіки вищої школи: Підручник за модульнорейтинговою системою навчання для студентів магістратури. К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с
6. Городиська, В. Пантюк М., Міляева В. Педагогіка та психологія вищої школи. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2014. – 307 с.
7. Ильина Т.А. Педагогика. М.: Педагогика, 1986.
8. Калашнікова Л. М., Жерновникова О.А. Педагогіка вищої школи у схемах і таблицях: навчальний посібник.: Харків, 2016. – 260 с.
9. Контроль знаній учащихся по физике / под ред. В. Г. Розумовського, Р. Ф. Кривошаповой. М.: Просвещение, 1982. – 208 с.
10. Нестерова О. В. Педагогическая психология в схемах, таблицах, опорных конспектах: учеб. пособие для вузов. М.: Айрис-пресс, 2008. – 112 с.
11. Педагогика: учеб. пособие для студентов пед. вузов и пед. колледжей / под ред. П. И. Пидкасистого. М.: Педагогическое общество России, 1998. – 640 с.
12. Пидкасистый П. И. Фридман Л. М., Гарунов М. Г Психолого-педагогический справочник преподавателя высшей школы. М.: Педагогическое общество России, 1999. –354 с.
13. Савельева Светлана Николаевна. Организация контроля и коррекции учебно-познавательной деятельности обучающихся в инженерно-технических вузах: автореф. дис. на получение научной степени канд. пед. наук: спец 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Савельева Светлана Николаевна. – Брянск, 1999. – 20 с.
14. Столярова И. В. Педагогический контроль как фактор повышения качества обучения слушателей вузов МВД России: дис. ... канд. пед. СПб., 1999. С. 124-156.
15. Сластьонин В. А., Исаев И. Ф., Мищенко А. И., Шиянов Е. Н. Педагогика: учебное пособие. М.: Школа-Пресс, 2000. – 512 с.
16. Талызина Н. Ф. Педагогическая психология: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. Заведений. М.: Издательский центр «Академия», 1998. – 288 с.
17. Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Под ред. В. А. Сластенина. М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 576 с.

ПОД-СЕКЦІЯ 6. Теорія, практика і методи обучения

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТА-МУЗИКАНТА ДО ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ З ХОРОВИМ КОЛЕКТИВОМ

Мержева Л.Ф.

викладач Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького м. Мелітополь

Ключові слова: хоровий клас, практика роботи з хором, хормейстер, хорова партитура, репетиційна робота, концертний виступ.

Keywords: choral class, practice with choir, choirmaster, choral score, rehearsal work, concert performance.

Хоровий клас і практична робота з хором є однією з основних виконавських і практичних дисциплін спеціального циклу професійної підготовки майбутніх вчителів музики, яка складається з тісно взаємопов'язаних, при цьому досить самостійних двох розділів. У розділі “хоровий клас” студент, будучи членом хорового колективу, вчиться і співає в хорі під керівництвом педагога; у розділі “практична робота з хором” цей же хоровий колектив служить базою для придбання студентом практичних умінь і навичок управління хором, де студент виступає вже в якості диригента. Позиція, коли студент-музикант займає місце хорового диригента, дозволяє майбутньому вчителю музики розвинути організаторські здібності, виконавську волю, придбати вміння знаходити психологічний і творчий контакти з кожним з учасників хору та з хоровим колективом в цілому, застосувати теоретичні та практичні знання, вміння та навички в реальній музично-педагогічній діяльності.

Як показують багаторічні спостереження за хормейстерською роботою студентів, часто навіть при достатньому володінні спеціальними вміннями і навичками, студенти, як правило, відчують складнощі в роботі з хоровим колективом. Незважаючи на те, що дисципліни диригентсько-хорового циклу охоплюють широке коло видів діяльності у сфері хорового виконавства, не всі вони можуть розвиватися в рівній мірі. Наприклад, до високого рівня доводяться мануальна техніка, освоєння хорової партитури, створення виконавської концепції, диригентське, вокальне та інструментальне виконання, вокальні навички, однак форми і методи розуміння твору з хором, управління хором звучанням, способи педагогічного та художнього впливу, закладаються у вигляді вихідних позицій. Необхідно зауважити, що вибір хорового репертуару, репетиційні вміння та навички, виспівування хорового колективу, задавання тону хорового твору освоюється студентами-музикантами тільки з позиції хорового виконавця.

В результаті вищезазначених “больових точок”, недосвідчені музиканти відчують труднощі в організації та плануванні репетиційної роботи, у визначенні технічних помилок і виконавських недоліків, у виявленні причин неточності звучання, в знаходженні способів усунення тих та інших недоліків. Найбільшу складність для студента-хормейстера представляє робота над якісною стороною вокально-хорового звучання, яке, в свою чергу, залежить від наявності у диригента внутрішніх уявлень і ясного розуміння завдань і способів досягнення поставленої мети.

Основними етапами підготовки студента-музиканта до практичної роботи з хоровим колективом є:

I. Підбір хорової партитури. Перш ніж приступити до практичної роботи з хором, студент-хормейстер повинен вибрати хорові твори. Підбір репертуару – це не одномоментний акт, а складний творчий процес: з одного боку, в ньому фокусуються музично-естетичний смак і культура хорового диригента; з іншого боку, підбір творів до репертуару має педагогічний характер, так як він обумовлений особливостями виконавців і репетиційними умовами.

При підборі репертуару для конкретного хорового колективу хормейстер зобов'язаний враховувати склад хору, рівень технічної підготовки хору, його виконавські можливості, крім того, необхідно брати до уваги перспективи зростання технічної та виконавської майстерності хорового колек-

тиву. Отже, при підборі хорових творів до репертуару хору студент-хормейстер повинен керуватися наступними педагогічними принципами:

– Художня цінність і значимість хорового твору; дотримання цього принципу передбачає виховання та розвиток музично-естетичного смаку кожного учасника хору, підвищення музично-виконавської культури виконавців;

– Доступність, тобто відповідність хорової партитури віковому та кількісному складу хору, ступеня його підготовленості;

– Корисність, тобто придатність партитури для вирішення технічних і виконавських завдань, які сприяють зростанню виконавського рівня хорового колективу. Крім того, репертуар повинен бути:

1) різноманітним за історичним епохам, стилями, жанрами, характеристиками;

2) складатися у відповідності з традиціями (репертуар академічного хору складають духовні та світські хорові твори західно-європейських, українських і світових композиторів-класиків, обробки та перекладання народних пісень, сучасні твори);

3) мати достатню кількість творів а cappella (без супроводу), освоєння яких дозволяє найбільш інтенсивно формувати хорову майстерність.

II. Попередня робота диригента над хоровою партитурою. Хоровий твір для диригента є не просто нотним і поетичним текстом, не абстрактної схемою, а самою музикою, яка повинна

бути “оживлена” диригентом. Хоровому диригенту необхідно розкрити суть творчої роботи композитора і поета, наблизитися до них, зрозуміти їх творчі завдання і подумки пройти разом з ними шлях до їх вирішення, тобто знайти відповідність композиційних рішень задумом.

Більша частина роботи диригента – це попередня робота над хоровим твором, яка проводиться до зустрічі з колективом виконавців, яка включає в себе три основні розділи: ознайомлення з хоровим твором, вивчення хорової партитури та підготовка до репетиційної діяльності.

III. Репетиційна робота з хоровими колективом. В процесі репетиційної практики студентів з навчальним хором важливо розвиток навичок реагування студента-хормейстера на зміни в ході вокально-хорової роботи, вміння помічати позитивні зрушення, виправляти дефекти хорового звучання. Особливу увагу слід приділяти розвитку навичок миттєвої (синхронної) діагностики хорового звучання, швидкого визначення та виправлення помилок під час репетиції.

В цілому ж робота педагога в цей період обмежується контролем над роботою студента-практиканта, допомагаючи йому в процесі роботи над твором. Практика роботи з хором розширює рамки змісту навчання і, крім вище вказаних компонентів повинно бути направлено на формування у студентів наступних компетенцій:

Розуміння жанрових особливостей твору, аналіз музично-виразних засо-

бів (форми, фактури, мелодії, гармонії, темпу, розміру, ритму, визначення тонального плану);

Складання плану репетиції, коригування репетиційного процесу в залежності від виникаючих при розучуванні твору проблем. Вибір методів і прийомів репетиційної роботи;

Інформативність мови, встановлення контакту з хором, комунікативні навички, володіння «репетиційним жестом»;

Емоційне і виразне диригування твору. Уміння захопити за собою хоролий колектив;

Здатність чути помилки інтонування тієї чи іншої партії всередині хорової фактури в процесі звучання хору. Чути і розрізняти проблеми ритмічного і динамічного ансамблю;

Розвиток гармонійного слуху, оцінка звучання хору безпосередньо в процесі виконання.

IV. Концертний виступ. Завершальним етапом роботи диригента і хорового колективу, кінцевим результатом усіх попередніх зусиль є концерт. Диригент К.П. Кондрашин зазначає, що з усіх етапів роботи диригента концерт найприємніший, на його думку – це “збирання плодів” [3].

Виконавські переживання народжуються і розвиваються у диригента і хору задовго до концертного виступу під час репетиційної роботи. Дії творчих сил диригента і хору в концерті мають свої особливості, відмінні від їх проявів на репетиціях.

Загальновідомі випадки, коли яскраві результати, досягнуті в репе-

тиційній роботі, потім не реалізуються в умовах концерту. Публічні виступи завжди оцінюються з боку інших людей, які можуть підвищити або знизити самооцінку виконавця. В умовах концертного виступу студента-хормейстера крім публіки оцінює кваліфікаційна комісія, що створює додаткове психологічне напруження.

Тому, вважаємо за необхідне звернути увагу саме на психологічну підготовку студента-хормейстера до концертного виступу, яка полягає в подоланні наступних бар'єрів концертного виконання, виділених С.О. Казачковим [2].

Бар'єр буденності знайомий усім виконавцям. Перехід до концертного стану, який вимагає піднесеності, загостреної музично-поетичної уяви і почуття дуже непросто. Потрібно навчитися усувати себе від буденності і налаштуватися на високу концертну атмосферу.

Так як диригент відповідальний не тільки за себе, але і за колектив, то для хору також необхідне творче налаштування, таким є ретельне розспівування безпосередньо перед концертом. Її мета – зосередити увагу хору, розіграти уяву і почуття, зміцнити виконавську волю, нагадати про найбільш відповідальні і важкі місця в програмі, пристосуватися до акустики залу, провести настройку хорового ладу, ансамблю, режиму дихання. Завдання диригента – максимально зосередити колектив перед виходом на естраду.

Загальновідомо, як важко починати виконання концертної програми. Пері-

од з моменту підготовки до виходу і до початку звучання хорового твору проходить в наростаючій внутрішньої мобілізації душевних сил всіх виконавців. Створюється інерція мовчання та внутрішньої зосередженості, від якої зазвичай важко перейти до дії. Диригенту, перш ніж почати диригувати, потрібно “увімкнути” у собі вірний музично-психологічний стан, який було знайдено в попередній роботі.

Однак, малодосвідчений диригент досить важко вводить себе у світ музично-художніх образів ще до моменту звучання музики. В даному випадку, студенту-хормейстеру необхідно поперше, під час попередньої роботи над хоровою партитурою знаходити більше асоціацій, що викликають творчий стан; по-друге, під час репетиційної роботи тренуватися у подоланні стартового бар'єра.

Незважаючи на те, що концертний виступ для диригента є результатом виконаної роботи, він в жодному разі не повинен перетворюватися на механічне відтворення заученого на репетиціях. У концерті постійно присутні елементи імпровізації. Диригент під час виступу ніби роздвоюється, з одного боку він лідер, який забезпечує реалізацію відрепетируваною музики, з іншого – творець, який відчуває музику, як би знайомлячись з нею вперше, тобто створює відчуття одномоментного народження твору.

Засобами впливу диригента на хоровий колектив в момент концертного виступу є диригентський жест, погляд і пантоміміка. Так як у спеціаль-

ній літературі диригентського жесту приділяється достатня увага, тому в наших рекомендаціях, вважаємо за необхідне, звернути увагу студента-хормейстера на те, що жест і музика взаємопов'язані, тобто музика визначає виразність диригентського жесту, жест конкретизує сутність музики, допомагає розкрити її зміст за допомогою не тільки жестів, але і виразним поглядом, мімікою і пантомімою. Погляд диригента є візуальним контактом з виконавцями, без якого неможливо домогтися тонкого і глибокого розуміння намірів диригента з боку колективу. Погляд диригента, що володіє вольовою силою, повинен використовуватися обачно, в потрібний момент, в певному напрямку, не сковуючи і не пригнічуючи виконавців. Він може бути спрямований на весь колектив, на одну якусь групу, хорову партію, соліста або концертмейстера.

Міміка для диригента також є засобом управління: його обличчя відображає і передає виконавцям почуття і переживання, які відчуває диригент. Особливо слід зауважити, що для хорового диригента неприпустимо, щоб його обличчя виражало розгубленість, переляк, невдоволення або які-небудь інші стани, не пов'язані безпо-

середньо зі змістом і характером виконуваної музики.

Зауважимо, що діапазон всіх засобів диригентської виразності досить широкий і вибір того чи іншого засобу визначається доцільністю і відповідністю стилю, жанру, характеру конкретного твору.

Отже, заняття в хоровому класі, завдяки своїй практичній і творчій спрямованості, дозволяють освоювати майбутнім педагогам-музикантам максимальну кількість компетенцій, як професійних, так і загальнокультурних. Педагогічно організована музичне середовище, атмосфера творчості будуть максимально сприяти вирішенню завдань навчання. Це, в свою чергу, дає нам впевненість, що подальша професійна діяльність наших випускників буде дуже плідною і успішною.

Література:

1. Казачков, С.А. Дирижер хора – артист и педагог/ С.А. Казачков. – Казан. гос. консерватория. – Казань, 1998. – 308 с.
2. Казачков, С.А. От урока к концерту / С.А. Казачков. – Казань:изд-во Казанского ун-та, 1990. – 344 с.
3. Кондрашин, К.П. О Дирижерском искусстве / К.П. Кондрашин.– Л.: Советский композитор, 1970. – 151 с.
4. Кремлев, Ю.А. Выразительность и образность музыки / Ю.А. Кремлев. – М.: Музгиз, 1962. – 52 с.

THE EVALUATION CRITERIA OF FOREIGN COMMUNICATIVE COMPETENCE OF MILITARY PERSONNEL OF ARMED FORCES OF UKRAINE

Mariia Stakhova

postgraduate student

The article deals with the issues of communicative teaching of a foreign language in the system of military vocational education, which have acquired particular importance in the context of the growth of the functional importance of foreign languages caused by globalization and internationalization trends in recent decades. Under these conditions, a good command of a foreign language by a military specialist is a factor that contributes, in the performance of official duties in combat and daily activities of the troops, to successful communication, facilitating an officer's adaptation process in an international environment, improving business communication and professional growth.

During the study of foreign languages, the problem of an objective assessment of the knowledge and skills of military personnel becomes relevant. Communicative-oriented learning of foreign languages means the formation of the communicative competence of a spoken, written and mental speech of military personnel during their readiness to use a foreign language as an instrument of cultural and mental activity [1, pp.125-131].

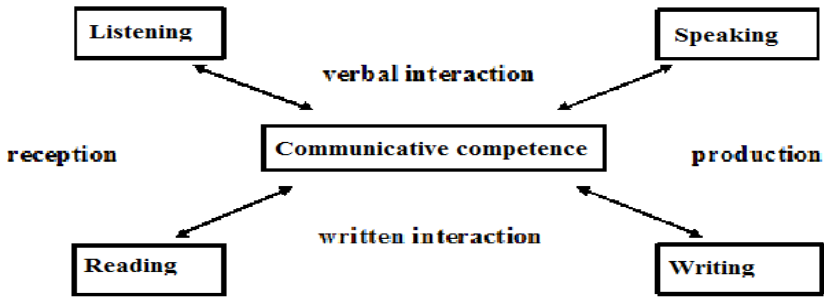
The formation of communicative competence takes place in all types of speech activity – listening, speaking, reading and writing. The function of

communicative competence in the types of speech activity can be represented by figure 1.1.

In figure 1.1 it is shown that communicative competence is present in all four types of speech activity.

Communicative competence is formed under the condition of modelling in the educational process typical situations of real communication arising in various spheres of life and relate to various topics. In this regard, the training activities of military personnel are organized in such a way that they perform motivated actions with linguistic material to solve communicative tasks aimed at achieving the goals and intentions of communication.

Since the formation of foreign language communicative competence is the goal and the result of learning a foreign language, the problem of determining and assessing the quality of learning, the degree of formation of foreign language communicative competence and the level of proficiency in all types of speech activity arises from one of the central methods of teaching foreign languages [5]. The versatility and multidimensionality of this problem could not but affect the definition of conceptual approaches to the methodology, criteria for assessing and controlling foreign language communicative competence. Control is considered in

Figure.1.1 – Communicative competence in the types of speech activity.

terms of assessing the level of language proficiency of the user. Scientists distinguish definitions of evaluation and assessment.

Every assessment is a form of evaluation. Taking into account modern achievements in Europe and in the world, particularly in Great Britain (publishing office “Oxford University Press”), France (publishing office “Internationale”), Germany (publishing office “Kletferlag”), methodological recommendations and developments in the field of evaluation are issued. Many studies have dealt with the problem of studying evaluation in teaching foreign language (A. Bankevich, V. Rogova, Yu.V. Golovach, A.Yu. Gorchev, A. Davis, J. Clark, V. Sposly, and others), but it has not been sufficiently studied therefore needs further development.

During the study of foreign languages, the problem of an objective assessment of the knowledge and skills of military personnel becomes relevant. Communicative-oriented learning of foreign languages means the formation of the oral, writ-

ten and mental communicative competence of military personnel when they are ready to use a foreign language as a means of cultural and mental activity [8, p.255].

Testing foreign language communicative competence is particular important because it is not only a means of shaping the inner world of a military personnel, but also a reflection of their values, an important criterion of education.

As currently the formation of foreign language communicative competence is the goal and the result of learning a foreign language, it is important to work out the testing methodology for all test control objects in the active speech activities of the military specialists of the Armed Forces of Ukraine, taking into account professional-oriented situations of oral and writing speech [11, pp.98-101].

The introduction of communicative-oriented methods of teaching foreign languages put forward new requirements for conducting test assessment. At the present stage it can be already attest the new communicative stage of testing development. However, there are a number of unresolved

issues in the development of communicative tests. It is a communicative test that intends to test the ability of communicative abilities of military personnel, is used to check the level of foreign language communicative competence formation. Therefore, among the main requirements for testing under introduction of communicative approach to test control of the level of foreign language communicative competence formation, modelling in the test a communicative tasks, the solution of which is the main feature of communication. The researchers suggest that a clear definition of assessment objects, in this case, the communicative test assessment, ensures the effectiveness of the meeting [10, p.273].

Nowadays, foreign language training of military specialties is one of the most important components of the modern system of higher military education of the Armed Forces of Ukraine. The goal of teaching a foreign language in higher military educational institutions is to master a foreign language both as a means of communication and to acquire professionally directed foreign language competence for the successful implementation of further professional activities. Cadets and military personnel learning a foreign language need to acquire both professional competence and communicative foreign language competence. In this case we are talking about obtaining the necessary knowledge and skills of using a foreign language.

The types of speech activity are realized in the communicative speech competence in a specific area in the form of perception and reproduction of information in order to perform certain professionally

oriented activities. The analysis of scientific works in which the problem of communicative competence is considered allows us to regard communicative competence as the ability to establish and maintain contacts with people [7, p.15]. For effective communication, it is necessary to acquire a certain set of knowledge and skills that ensure the communication process.

Academic knowledge in the educational, scientific or technical field, and academic and empirical knowledge in the professional sphere, of course, play an important role in the perception and understanding of foreign language texts related to various professional fields [3, p.260]. Knowledge of common values and ideals adopted by social groups in other countries or regions is essential for intercultural communication. Skills have the ability to perform certain sequential actions. Acquisition of skills can be facilitated by mastering knowledge or accompanied by various forms of life experience (competences). Communicative speech competence can be considered as consisting of certain components: linguistic, sociolinguistic and pragmatic. Each of these components includes, in particular, knowledge and skills.

Under linguistic competence is meant a set of possible skills and abilities in the implementation of speech actions and operations in a foreign language from the point of view of the language norm and usage [4, p.22]. Language competence is characterized by:

- selectivity and variability in the choice of language means;

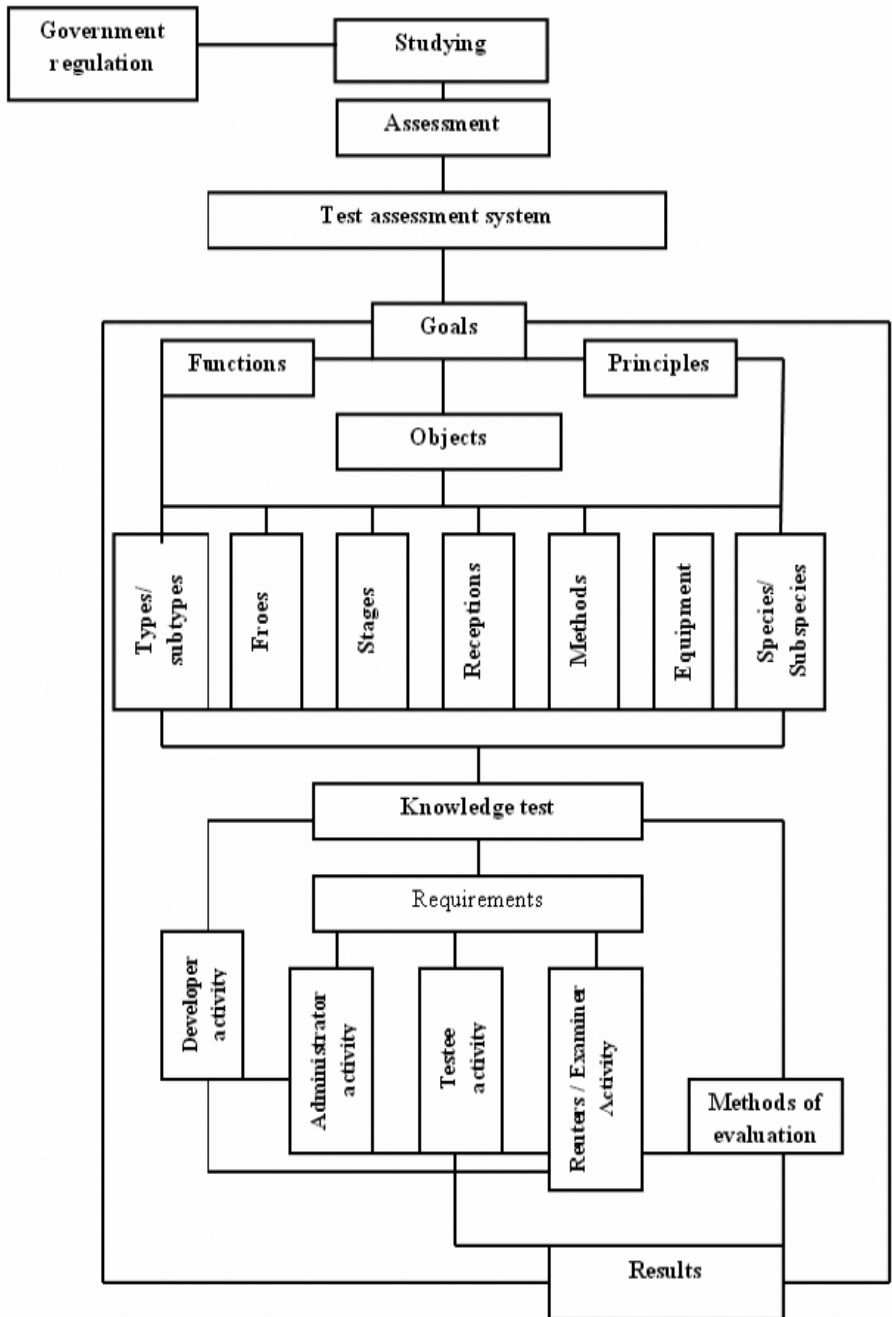

Figure. 1.2 – Test assessment system

- unmistakable mastery of language form;
- the ability to realize the difference between native and foreign languages;
- adequate conscious and automatic transfer of language means from one type of speech activity to another, from one situation to another;
- language sense.

Today, in the theory of testing, there is a pronounced tendency to find ways to validate test control of foreign language proficiency by maximizing the testing procedure to conditions similar to those in which real communication takes place. This trend forms the communicative direction of the development of the testing theory, within which an interactional approach to testing has been formed. The conceptual basis of this approach is the idea of interconnection and interaction, on the one hand, between the components of the foreign language communication process in real (post-test) circumstances and during the performance of a test (in test circumstances), and on the other, between the test components and the testing process components. From the standpoint of the interactional approach, the validity of the test assessment of the foreign language communicative competence of a military personal is ensured by taking into account during the test assessment the patterns of implementation of foreign language communication in terms of training or real life [9, p.273]. The correlation of the components of communication in post-test circumstances with the components of communication in the circumstances of the test of a foreign lan-

guage allows you to simulate the situation of real communication with the aim of encouraging the testees to identify exactly the speech behaviour that they are able to demonstrate in real communication. The main components of communication, which are of particular importance in the organization of test assessment of a foreign language in higher military educational institutions, is the foreign communicative competence of the person being tested as an object of test assessment and the personality of the person being tested as a communicator and subject of assessment.

The functioning of the test assessment system is aimed to achieve the main goal – managing the process of learning a foreign language at military institutions by timely and systematically determining the real level of knowledge of military personnel in mastering foreign language communicative competence in accordance with program requirements for a certain period of learning a foreign language [2]. Since the management is carried out through decision-making, based on the analysis of the results obtained about the success or failure to achieve the learning goals, the purpose of the test assessment is to check, analyse, evaluate, and establish the results of the learning process at each hierarchical level, its focus on achieving the learning goals, educating, developing and the education of the individual soldier [6, pp.269-293]. (Figure 1.2.)

So, the important pedagogical conditions for effective implementation of test assessment of foreign language knowl-

edge are consistent and systematic testing of four types of speech activity of military personnel, improvement of methodological training of teachers for testing, the use of various types of test assessment in combination with traditional, psychological readiness of officers for test assessment, introduced changes and additions to the curriculum for the discipline. Practical course taking into account the results of testing, debugging of constant feedback between subjects of testing, professional orientation of test tasks. It was found that the test assessment, which takes into account the pedagogical conditions for the introduction of testing, contributes to:

- a) formation of positive motivation of educational and cognitive activity;
- b) improving the quality of military personnel knowledge and control in the process of learning a foreign language;
- c) save time in class;
- в) the formation of adequate self-esteem, increasing the level of independence of military personnel.

REFERENCES

1. Balabin V. Specification of the Ukrainian version of the language test for NATO Standard STANAG-6001// Language and Culture: Scientific Annual Journal. – Kiev. – 2003. – No. 6, pp. 125-131.
2. Chomsky N. Aspects of the Theory of Syntax. – Cambridge, MA: MIT Press. – 1965.
3. Common European Framework of Reference For Languages: Learning, Teaching, Assessment. – Cambridge: CUP, 2001. – p.260.
4. Degtyarova Yu. Methodology for teaching non-native English language learners for business communication. – Kiyv. –2006 – p. 22.
5. Galskova N. Intercultural learning: the problem of the goals and content of teaching foreign languages // And I at school – 2004. – No. 1.
6. Hymes D. On Communicative Competence. In J.B. Pride and J.Holmes (eds.), Sociolinguistics. Harmondsworth: Penguin. – 1972. – pp. 269–293.
7. Krasnyuk N. Methods of test assessment of the skills of the lexical and grammatical design of an oral foreign language utterance (on the basis of teaching English in the first year of a language university). – Moscow, –1981. – p. 15.
8. Lomakina O. Formation of professional competence of the future teacher of a language. – Volgograd, –1992. – p.255.
9. Nicolayeva S. Common European Framework of References for Languages: Learning, Teaching, Assessment.– K. Lenvit, –2003. – p.273.
10. Zhukov Yu. Petrovskaya L., Rastyannikov P. Diagnosis and development of competence in communication. –Kirov.– 1991. – p. 142.
11. Zimnyaya I. Psychological aspects of learning to speak in foreign language. – M., “Pedagogy”, –1978. – pp. 98-101.

УДК 821.111 (73)

СИМВОЛІЗМ ОБРАЗІВ ЕПОХИ ПОСТМОДЕРНІЗМУ У СУЧАСНІЙ АМЕРИКАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ ЕНН ТАЙЛЕР «THE BEGINNER'S GOODBYE»

Іванченко Т.О.

Студентка 246 групи Спеціальності:

Середня освіта (мова і література (англійська)

факультету іноземної філології

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Анотація: У статті розглядається феномен літератури постмодернізму в світовій літературі, проаналізовано основні етапи переходу від літератури модерну до постмодерну. Досліджено особливості символізму в образах героїв епохи постмодерну на прикладі творчості сучасної американської письменниці Енн Тайлер.

Ключові слова: постмодернізм, американська література, символізм, художній образ, літературна епоха.

Abstract: The article deals with the phenomenon of Postmodern Literature; analyses the main stages of the transition from Modern to Postmodern Literature; symbolism features in images of the Postmodern period in contemporary American literature (Ann Tyler "the Beginner's Goodbye") are studied.

Key words: Postmodernism, American Literature, Symbolism, Protagonist.

Термін «література постмодернізму» описує характерні риси літератури другої половини ХХ століття (фрагментарність, іронія, чорний гумор і т.д.) Постмодернізм в літературі, як і постмодернізм в цілому, має кілька варіантів визначення, сучасна літературна термінологія ризниється щодо точних ознак постмодернізму як феномена.

Сьогодні літературознавці працюють над дослідженням нових витоків постмодернізму таких як метпостмодерн, хоча часові рамки та стилістична наповненість літератури постмодерну залишається не дослідженою повністю. Що і зумовлює актуальність дослідження.

Мета: розкрити символізм образів в творах Енн Тайлер на прикладі «The Beginner's Goodbye»; дослідити творчість письменниці постмодернізму в американській літературі.

Творчість Енн Тайлер досліджується Вагнером Мартіном, який зазначає, що Енн Тайлер є «Мінімалістка та феміністка» (1994р.); Еліс Хол Петрі розглядає її романи як феміністичні; Х. Гарфінкель, А. Мисливченко, К. Ясперс та ін. досліджували свого часу інваріантну складову ментального простору в творах Енн Тайлер.

Хронологічні рамки постмодернізму ризниються залежно від країни, письменників, які вважаються його осно-

вположниками, проте загально визначеним початком вважається друга половина ХХ століття. Постмодернізм – це реакція на модернізм (і результати його епохи), що послідувала після Другої світової війни з її неповагою до прав людини. Початок літературного постмодернізму можна спробувати позначити через значні публікації і події в літературі. Деякі дослідники називають серед таких вихід «Канібала» Джона Хоукса (англ.) (1949), перше виконання вистави «В очікуванні Годо» (1953), есе «Розчленування Орфея» Іхаб Хассана (англ.) Рос. в 1971-му. [1]

Взаємопроникнення культурних парадигм і поява постмодерністських тенденцій в творчості американських письменників відбувалися не тільки під впливом європейської культури. Америка, як і вся західна культура, зіткнулася з дійсністю, яка характеризується зростанням науково-технічного прогресу, інформаційним вибухом, остаточним оформленням масового суспільства споживання і науковими відкриттями, в зв'язку, з чим змінилася ситуація світоглядна система. Для постмодерністів в художньому творі не може бути форми, композиції, структури, логічно вибудованого розповіді, оскільки вони, з їх точки зору, відсутні в дійсності. [2]

Головний герой в постмодерній літературі неідеалізован. Він не романтичний герой, звичайна людина зі своїми недоліками та перевагами. На прикладі Аарона Вулкотта, головного героя роману «The Beginner's Goodbye»,

бачимо, що Енн Тайлер зобразила його з фізичними вадами, а отже він – неідеальний.

Основною рисою символізму є те, що конкретний художній образ перетворюється на багатозначний символ. Відображення дійсності в символах; містичне осягнення світу. У романі Енн Тайлер символів дуже багато, але можна виокремити декілька з них: головного героя та дружину, Пеггі, Гіла Брайдана та ін. Енн Тайлер використала містичне осягнення світу, коли показала, появлення образу Дороти після її смерті.

Однією з найяскравіших представниць американського постмодерну є Енн Тайлер. Лауреат Пулітцерівської премії 1989 року. Енн Тайлер неодноразово публікувалася в журналі Університету Дьюка і двічі отримала премію Енн Флетчер – за розповіді «Лаура» і «Святі в будинку цезаря». Її роман «Обід в ресторані» Туга за домом» був фіналістом Пулітцерівської премії, Американської літературної премії ПЕН / Фолкнер і Американської Книжкової Премії за художню літературу в 1983 році. Її десятий роман «Випадковий турист» був нагороджений Премією Національного кола книжкових критиків в 1985 році, премією Ambassador Book Award (англ. Ambassador Book Award) в 1986 році і була фіналістом Пулітцерівської премії в 1986 році. Її 11-й роман «Уроки дихання» отримав в 1989 році Пулітцерівську премію за художню літературу і став книгою року журналу Time. [4]

Книга «The Beginner's Goodbye» була опублікована в 2012 році, і тепер

вона перекладена на російську. Це розповідь про чоловіка, який втратив дружину і шукає спосіб впоратися з втратою. Лаконічна, проста розповідь, наповнена глибоким внутрішнім трагізмом, але повністю позбавлена високого пафосу. Перше видання російською мовою було в 2018 році.[5] Прочитавши книгу і безліч різних рецензій та відгуків на неї, можливо помітити, що є розбіжність у думках. З одного боку ряд критиків зазначають, що книга легка в прочитанні, виступає радником, як потрібно відпустити минуле і жити далі. «Пережити горе можна. і щось нове все ще чекає на тебе там, попереду». [6] І на противагу існує думка, що «На жаль, книга виявилася з тієї серії, яку я добровільно читати не стану. Ні в життя, і ні заяку валюту. Причому, написано, в цілому, нормально. Але вона ж зовсім ніяка. сірість, нуль емоцій і почуттів на виході». [6]

На наш погляд книга є цікавим матеріалом для дослідження. Символізм та літературно-стилістичне наповнення починається на самому початку книги, наприклад, значення назви **англійською назва книги «The Beginner's Goodbye»** **Beginner** – a person who is starting to do something or learn something for the first time; beginner» in American English: a person who is just learning how to do an activity. **Goodbye** – the words or actions that are used when someone leaves or is left. [7]

Головний герой є Аарон Вулкотт, якого Тайлер наділила символікою, як фізичної, так і дитячої лихоманкою, яка залишила його знівченою руку і

ногу і заїкання – і професіоналом. Аарон працює в пихатій пресі, створеній його прадідом, і серед іншого публікує серію книг, призначених для початківців: «Керівництво для початківців по вину», «Книга для дресування собак для початківців». «Це було щось на зразок книг для «чайників», – пояснює він тонким криком свого оповідача, – але без тону голосу Чирлідери – більш гідно.... Також ми були більш зосереджені. Була теорія, і навіть найскладніші уроки життя «. «The Begginer's Goodbye» обмежується місяцями, особливо місяцями, після смерті дружини Аарона, Дороті. Вони знаходяться в середині звичайного сімейного моменту – Аарон приходить додому рано з роботи із застудою, у двох невелика сварка через догляд за хворим і розташування крєкерів. Коли дерево падає на будинок, завдаючи рани Дороті, від яких вона в кінцевому підсумку вмирає і раниць Аарона.

У романі ми прослідковуємо образ людина над «прірвою», на парикладі Аарона – це його горе, яке настільки велике, що для того, щоб заспокоїти його, потрібно поява духу Дороті. Не те, щоб привид Дороті був покликаний принести розраду – замість цього вона показує йому, що потрібно досліджувати справжні розміри його втрати, які є одночасно більш значними і більш керованими, ніж він спочатку думає. Це є типовим прикладом головного горя літератури постмодерну, яка відкидає позитивних та негативних героїв в цілому і образ зображений у світлі справжнього життя, а не його ідеалістичного варіанту.

У романі ми прослідковуємо образ усвідомлення реальності через постмодерністського героя Дороті. За допомогою якого Аарон усвідомлює свої помилки, намагається виправити їх, щоб побудувати щасливе життя, де буде присутня любов, взаєморозуміння, турбота одне про одного, підтримка, щоб будь-які сварки не змогли зруйнувати подружню пару.

Образ Гіла Брайана символізує друга у скрутну хвилину, генерального підрядника, як помічник у зміні будинка. Він з розумінням ставився до того, що Аарон не хотів відвідувати будинок. Гіл всіляко намагався допомогти: привозив речі героя, обирав кольори для ремонту. «Мені сподобалася його делікатність». [10] Він був охайним і професіоналом своєї справи: «Цього разу він був у всьому чистому – свіжа сорочка, випрасувані штани хакі, – і ми удвох сіли на дивані, Гіл на одному краю, я на іншому. Мені дуже сподобалося, що він прийшов з білою скрипучою папкою. Відразу видно професійний підхід. Гіл відкрив папку і на журнальному столику в'ялом розклав листки, списані дивно дрібними друкованими літерами». [11].

Образ Пеггі символізує добро, світлу людину, яка вірить у найкраще – це як надія на краще життя. Героїня не ідеальна, але вона дуже турботлива, добра, завжди готова допомогти, і хороша господиня, хоча і одягалася, на думку інших, дивно. Однак я, не бачу тут нічого поганого. Вона була закохана в Аарона зі школи, а він її не помічав, але все ж Пеггі не впадала у від-

чай, а всіляко намагалася звернути на себе увагу. «Ти дуже люб'язна, Пеггі, – сказав я суворо і як би з докором. Але я даремно намагався. Пеггі тільки посміхнулася, показавши ямочки на щоках, містер Хоган діловито засунув лист у конверта...» [12].

Також через образ Пеггі можна прослідкувати надію та підтримку у скрутну хвилину «Ні, я не тримав зла на Пеггі. І все ж чимось вона мене драгувала. Напевно, своєю нудотно співчутливістю». «- Ти забув це у Нандін. – Пеггі поклала печиво на прес-пап'є. – Я подумала, раптом ти голодний, ти ж не обідав. Під пахвою вона тримала банку з печивом, розписану рожевими і ліловими гортензіями. З-під кришки визирав мереживний краєчок прокладочної паперу. Пеггі мовчки поставила банку на стіл, немов сподіваючись, що я цього не помічу». [13,14].

Висновок: Унікальність Енн Тайлер є в тому, як правдиво і ясно вона відображає ставлення щодо сімей, особливо шлюбу. Автор розуміє, що криза може бути в усіх її формах, у тому числі у взаємовідносинах між чоловіком та жінкою, тому що любов є недосконалою, але необхідною. Парадоксом життя є те, що любов може приносити задоволення і біль одночасно, як зображує автор у своїх романах.

Список використаних джерел

1. Постмодернізм. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Литература_постмодернизма (Дата звернення: 10.05.2019).
2. Филиппова Ю. В., Черты постмодернизма в американской литературе «Но-

- вой Волны». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/cherty-postmodernizma-v-amerikanskoj-literature-novoy-volny> (Дата звернення: 10.05.2019)
3. Тайлер Е. Биография. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.livelib.ru/author/150071-enn-tajler>
  4. Тайлер Е. биография. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%B5%D1%80_%D0%AD%D0%BD%D0%BD (Дата звернення:10.05.2019)
  5. Тайлер Э. Дилетантское прощание / Пер. с англ. А. Сафронова. – М.: Фантом Пресс, 2018. – 256 с.
  6. Рецензии на книгу «The Beginner's Goodbye». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.livelib.ru/book/1002823541-diletantskoe-proschanie-enn-tajler> (Дата звернення:10.05.2019)
  7. Cambridge Dictionary. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://dictionary.cambridge.org> (Дата звернення:10.05.2019)
  8. Толковый словарь русского языка. Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ozhegov.textologia.ru/definit/diletant/?q=742&n=170360> Дата звернення:10.05.2019)
  9. Книга «The Beginner's Goodbye» на рос. м. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://loveread.ec/read_book.php?id=76074&p=8/ (Дата звернення: 10.05.2019)
  10. Книга «The Beginner's Goodbye» на рос. м. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://loveread.ec/read_book.php?id=76074&p=10 Дата звернення: 10.05.2019)
  11. Книга «The Beginner's Goodbye» на рос. м. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://loveread.ec/read_book.php?id=76074&p=15 Дата звернення: 10.05.2019)
  12. Книга «The Beginner's Goodbye» на рос. м. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://loveread.ec/read_book.php?id=76074&p=16 Дата звернення: 10.05.2019)
  13. Книга «The Beginner's Goodbye» на рос. м. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://loveread.ec/read_book.php?id=76074&p=36; http://loveread.ec/read_book.php?id=76074&p=37 Дата звернення: 10.05.2019)

Літературознавство

РОЛЬ ЧИТАЧА У ТВОРІ Ф. ЕБЕРСБАХА «КАРОЛІНА»**Ванденко О.А.**

старший викладач

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького**Ключові слова:** читач, рецептивна естетика, художня біографія.**Keywords:** reader, receptive aesthetics, artistic biography.

Проблема читача становить одну з найважливіших проблем сучасного літературознавства. Серед ґрунтовних досліджень, присвячених аналізу цього питання, вагомими є праці М. Бахтіна, Б. Кормана, В. Прозорова, М. Ігнатенка, В. Шміда, М. Зубрицької, В. Ізера, Г.Р. Яусса, П. Рікера, М. Наумана, Р. Барта, М. Фуко, У. Еко та ін. Більше того, велика кількість досліджень, присвячених категорії читача невинно зростає. Незважаючи на низку фундаментальних праць, проблема читача виникає знову й знову. Відповідно до рецептивного методу, реалізація художнього твору відбувається лише в процесі сприйняття його читачем, завданням якого є розкодувати текст, добудувати, доповнити його силою своєї уяви. У результаті чого встановлюється своєрідний діалог між автором і читачем.

У творі «Кароліна» Ф. Еберсбах, німецький письменник ХХ ст., залишив читачу своєрідні орієнтири – сигнали – для того, щоб читач зміг виробити власну точку зору, самостійно дійти до певних висновків, вибирати як розуміти повідомлене. Використовуючи прийом огляду, письменник запрошує читача познайомитися з умовами. В яких жила героїня, передає її зовнішній вигляд, як

виглядали міста тих часів. Тобто, за допомогою цього прийому читач має можливість побачити певні потрібні деталі, скласти чітке уявлення про історичну місцевість, де відбувалися події, уявити образ героїні в тогочасних умовах, отримати уявлення про її оточення. Цим самим автор фокусує увагу читача (ніби вказує йому) на чому саме треба зосередити увагу, що саме з повідомленого треба зрозуміти, які риси слід виявити та виділити.

Для того, щоб читач «правильно» розгадав твір, Еберсбах використовує особливий прийом – спрямування уваги читача на певне розуміння тексту, для цього ним використовуються своєрідні мовно-естетичні сигнали, також він вдається до недомовленості й натяків. Автор не завжди пояснює мотиви, що спонукали К. Шлегель-Шеллінг до такої поведінки або вчинку, залишаючи читача лише здогадуватися про причини такого перебігу подій. Він лише подає можливі варіанти продовження історії, не наполягаючи на обов'язковому погодженні з ним, пропонує тим самим читачеві заповнити «порожні місця» у тексті. Письменник немов би із хаосу відомостей і свідочтв створює цілісний

образ. В окремих сюжетних лініях Еберсбах переробляє відомі йому документальні дані у белетризований сюжет. У результаті чого у читача виникає враження, що всі події, описані у творі, дійсно відбулися з героїнею.

Для того, щоб встановити зв'язок з читачем, Ф. Еберсбах відтворює деякі обставини, вчинки, почуття, прагнення Кароліни, намагається зрозуміти – чи властиво було таке ставлення взагалі жінкам тих часів, пояснити сутність такої поведінки, дати оцінку. Наприклад, автор оповідає, як Кароліна захопилася Г. Форстером, на що здатна була заради нього, як закінчилося почуття. Письменник ніби намагається змусити читачів взяти участь в обговоренні цього питання або порівняти її поведінку з іншими героями твору, включає читача у дискусію тексту.

У творі багато суб'єктивно-авторської інформації для читача, яку неможливо точно констатувати, перевірити або передати без застережень. Є моменти, коли письменник не наполягає на жодному, залишаючи читача наодинці з власним вбором: «Можливо вона помиляється, якщо думає, що з Геттінгеном її більше нічого не зв'яже» [1, с. 145]. Автор не дає підказки, які б допомогли до кінця розшифрувати зміст тематичних ліній оповіді. Автор вимушений іноді переривати хід основного повідомлення вкрапленнями із додаткових елементів для більш точного викладу думки. До подібних включень належать, приміром, пояснення: «Чи відчував він себе зкомпроментованим через листи з Майнца? Чоловіки, яким з дитинства прищеплюють

обов'язок заробляти – свідомість годувальників, повинні просто відчувати малодушність, якщо йдеться про їх місце» [1, с. 173], вираження авторського ставлення до повідомленої інформації: «Безпосередньо ніхто його не питав, як він наприкінці серпня у Форстера і у Зоммерінга проводив з друзями той чи інший веселий вечір» [1, с. 154]. Такі примітки роблять повідомлення більш завершеними. Таким чином виникають два плани оповіді: моделюючий саморозгорнення саморозвиток сюжетної дії та коментуючий, рефлексивний.

Безпосередньо реципієнту адресовані також вставні зауваження пояснюючого характеру, розраховані на те, що читач – сучасник автора – може не знати реалій минулої епохи. Також у творі є футурологічно позначені моменти, коли оповідач наперед повідомляє про події (про подальшу долю героїні або майбутні історичні події), це створює в романі перетинання часових площин, наближує історичний фон до свідомості сучасного реципієнта. Структурно роман організований Еберсбахом так, щоб виразити у кожній главі неточність, неясність точного знання про долю Кароліни, показати розпливчастість дійсності і неможливість точних констатацій про неї. Отже, письменник наводить такі факти, які не підлягають сумніву, але у більшості випадків намагається прокоментувати їх, оцінити, продовжити хід сюжетно лінії відповідно до концептуального задуму.

Література

1. Ebersbach V. Caroline. – Leipzig: Mitteldeutscher Verlag Halle, 1987. – 444 S.

Языковедение и иностранные языки

АСОЦІАТИВНО-ВЕРБАЛЬНА МОДЕЛЬ КОНЦЕПТУ ГРОЗА В УКРАЇНСЬКОМУ МОВНОМУ ПРОСТОРИ

Хомчак О. Г.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови

Яковлева Я. В.

студентка магістратури,

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Б. Хмельницького

Ключевые слова: концепт, мовна картина світу, когнітивна модель

Key words: concept, linguistic picture of the world, cognitive model

Актуальність нашої наукової розвідки зумовлена інтересом сучасного мовознавства до проблеми відображення в мові основних концептів національної концептосфери; важливістю розробки лінгвокогнітивної методики дослідження та опису мовної свідомості, у тому числі й колективної; необхідністю застосування експериментальних методів вивчення концептів.

Мета нашої статті – побудова асоціативної моделі концепту гроза як об'єкту конструювання української мовної картини світу на базі асоціативного експерименту.

Використання асоціативного експерименту для виявлення особливостей мовної свідомості є не новим (Л. Адоніна, Т. Доценко, А. Залевська, А. Рудакова, Й. Стернін, Н. Уфимцева та ін.). За час існування когнітивної лінгвістики асоціативний експеримент зарекомендував себе як надійний інструмент досліджень у багатьох напрямках, а саме: при вивченні особливос-

тей розвитку значення слова в онтогенезі, організації лексикону людини, когнітивного поля концепту, а також у міжмовних і міжкультурних зіставленнях.

Суть асоціативного експерименту полягає в тому, що респондентам пропонується записати асоціативну реакцію, породжену на певні слова-стимули. Асоціативний експеримент відбувався з 2018 до 2019 р. серед студентів Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. В експерименті взяло участь 300 студентів.

Асоціативно-вербальне поле досліджуваного концепту було структуроване у вигляді словникової статті ГРОЗА:

ГРОЗА (300)

† дощ 98; блискавка 59; страх 57; холод 33; грім 22; шум 11; світло 9; вітер 8; темрява 7; буря, хмари 6; небо, осінь, самотність 5; жах, калюжі, похмурість, сіре небо, слякота 4; звук, злива, ливень, могутня, ніч, переляк,

погано, природне явище, райдуга, сльози, смуток, 3; вечір, грязь, дерево, злість, листя, незатишно, небезпека, нудьга, погода, погана погода, почуття страху, смерч, сонце, спалах, сум, травень, удар, хвилювання, щось сильне, яскраве світло 2; асфальт мокрий, вогонь, атмосфера, байдужість, багно, барабанить, бездоріжжя, бігти, блимати, блиск, весілля, видовище, відкілясь, відро, відрядження, відчай, вікно, вода, враження, гілка, град, «Грозові ворота», громовідвід, гуркіт, гусак, гучна, грохот, дах, допомога, дуже гарне небо, думки, екскурсія, електропроводка, життя, загадковість, загроза, занепокоєння, затишок, згори, земля, злива, їжак, катастрофа, кепське діло, книга, коза, літо, «Люблю грозу в началі мая», міцність, мокра одежа, мокро, море, немає настрою, вікно, очі, парасолька, печаль, пляж, пригнічення, погода, пожежа, поле, порив, романтика, сніг, сон, спати, спати під ковдрою, сподівання, спокій, степ, стихія, суєта, сумні думки, тишина, туман, турбота, Тютчев, хвороба, цунамі, чисте повітря, чорні хмари, шелест, штори, штурм, ярість 1; відмова 1.

За допомогою методу когнітивної інтерпретації представляємо отримані нами мовні одиниці у вигляді набору когнітивних ознак, які розташовані в порядку зменшення їх частоти. Словостимул гроза асоціюється: **природними явищами 220** (дощ 98, блискавка 59, грім 22, вітер 8, буря 6, хмари 6, злива 3, природне явище 3, райдуга 3; смерч 2, сніг 2, сонце 2; град 1, стихія 1, туман 1, цунамі 1, чорні хмари 1,

штурм 1); **негативним станом людини 78** (страх 57; самотність 5; жах 4; переляк 3, сльози 3, злість 2, хвилювання 2, відчай 1, занепокоєння 1); **холодом 33** (холод 33); **звуковим сприйняттям 20** (шум 11, звук 3, удар 2, гуркіт 1, гучна 1, грохот 1, шелест 1); **абстрактними поняттями 19** (небезпека 2, нудьга 2, байдужість 1, враження 1, допомога 1, думки 1, життя 1, загадковість 1, загроза 1, затишок 1, печаль 1, пригнічення 1, романтика 1, сподівання 1, суєта 1, турбота 1, ярість 1); **небом 14** (небо 5, сіре небо 4, похмурість 4; дуже гарне небо 1); **негативними емоціями 13** (погано 3, смуток 3, незатишно 2, сум 2, кепське діло 1, немає настрою 1, сумні думки 1); **світлом 11** (світло 9; яскраве світло 2); **водою 9** (калюжі 4, асфальт мокрий 1, вода 1, злива 1, мокра одежа 1, мокро 1); **землею, її станом 9** (слякота 4, грязь 2, багно 1, бездоріжжя 1, земля 1); **природою, рослинами 9** (дерево 2, листя 2, гілка 1, квіти 1, поле 1, природа 1, степ 1); **темрявою 7** (темрява 7); **порою року 6** (осінь 5, літо 1); **візуальним сприйняттям 5** (спалах 2, блиск 1, видовище 1, очі 1); **часом доби 5** (ніч 3, вечір 2); **негативними наслідками 4** (застуда 1, катастрофа 1, пожежа 1, хвороба 1); **предметами побуту 4** (відро 1, книга 1, парасолька 1, штори 1); **силою 4** (щось сильне 2, міцність 1, могутня 1); **людською дією 3** (бігти 1, спати 1, спати під ковдрою 1); **повітрям 3** (атмосфера 1, порив 1, чисте повітря 1); **тваринами 3** (гусак 1, їжак 1, коза 1); **місяцем року 2** (травень 2); **морем 2** (море 1, пляж 1); **направленіс-**

тю 2 (відкілясь 1, згори 1); **погодою 2** (погода 1, погана погода 1); **природною дією 2** (барабанить 1, блимати 1); **станом природи 2** (тишина 1, спокій 1); **технічними пристроями 2** (громовідвід 1, електропроводка 1); **з частинами будівлі 2** (вікно 1, дах 1); **весіллям 1** (весілля 1); **відрядженням 1** (відрядження 1); **вогнем 1** (вогонь 1); **екскурсією 1** (екскурсія 1); **кінофільмом 1** («Грозові ворота» 1); **сном 1** (сон 1); **поетичним рядком 1** («Люблю грозу в началі мая» 1); **поетом 1** (Тютчев 1).

Отже, **ядро та навколоядерну зону** концепту *гроза* репрезентують когнітивні ознаки – співвіднесеність із природними явищами (домінанти *дощ, блискавка, грім*); з негативним станом людини (домінанти *страх, холод*). Ближня периферія представлена когнітивними ознаками – звукове сприйняття (домінанти *шум, гуркіт, грохот*); абстрактні поняття (домінанти *небезпека, нудьга*); пора року (домінанта

осінь) та ін. Дальня периферія досить велика за обсягом – це асоціації з темрявою, порою року, предметом побуту, повітрям, тваринами тощо.

Література

1. Хомчак Е. Г. Концепт в мовній картині світу // Славянський мир: нове в концептуальних дослідженнях: збірник статей [Текст] / отв. ред. М.В. Пименова. Севастополь: Рибест. – 2009. – С. 170–179.
2. Хомчак Е. Г., Волкова І. В. Асоціативно-вербальна модель концепту радості в українській мовній картині світу // Monografia pokonferencyjna. Science, Research, Development philology, sociology and culturology (Монографія конференції. Наука, дослідження, розвиток. Філологія, соціологія і культурологія). Berlin (Берлін), 2018. С. 65-68.
3. Хомчак О. Г., Яковлева Я. В. Семантичні ознаки номінативного поля концепту *гроза*. Мова. Свідомість. Концепт: зб. наук. статей / відп. ред. О. Г. Хомчак. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. Вип. 9. С. 70-74.

УДК 811.111'366

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІЙ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ
У ЗАГОЛОВКАХ АНГЛОМОВНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ
(НА ПРИКЛАДІ ГАЗЕТИ THE OBSERVER)****Даскал Н. Г.**

Студентка 246 групи Спеціальності: Середня освіта (мова і література (англійська) факультету іноземної філології
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

***Анотація.** У статті досліджуються фразові дієслова англійської мови у сучасному публіцистичному стилі, їх функції та лексичне навантаження; порівнюються фразові дієслова та їх літературні синоніми.*

***Abstract.** The article studies phrasal verbs of the English language, their functions and lexical meaning (in journalistic style); phrasal verbs and their literary synonyms are compared.*

Key words: phrasal verb, function, translation, journalistic style, headline.

Постановка проблеми. У сучасній англійській мові особливо складним є питання перекладу та дослідження вживання фразових дієслів, що зумовлюється їх активним використанням у повсякденному житті, що приводить до переходу з розмовного до інших стилів мовлення.

Актуальність роботи визначається тим, що існує ряд дискусій та суперечливих визначень щодо перекладу та функцій фразових дієслів, отож розгляд поєднань дієслова і частки, що в англійській мові називають фразовими дієсловами, потребує детального дослідження.

Метою статі є дослідження та аналіз фразових дієслів у заголовках використаних газетою The Observer [7].

Мова – це динамічне явище, що постійно розвивається, удосконалюється та поширюється. Через це виникають труднощі з підрахуванням кількості слів. За даними Оксфордського словни-

ка, наразі англійська (мова) нараховує їх близько семисот тисяч. Серед них важко точно підрахувати окремі частини мови, адже одне слово може мати різні значення і відноситись до різних частин мови, отож існує кілька думок щодо правильності підрахунку лексичного складу мови [1]. Наприклад, «an act» – це не тільки іменник, що перекладається як «діло, вчинок», а й дієслово «to act», що означає «діяти». Якщо до даного дієслова додати частку «out», то ми отримуємо інший відтінок дії, а саме – «представляти, розігрувати, зображати».

Вивчення фразових дієслів, їх семантики, структури та вживання є актуальним у дослідженнях багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема, Ю.О. Жлуктенка [8], С.О. Гурського [11], Д.Болінджера (D.Bolinger) [10], Дж.Поуві (J.Povey) [3] Р.Келлера (R.Keller) [2] та інших.

Фразові дієслова виконують ряд функцій:

1) описувати: а) людей (to put on – надягати, to freshen up – приводити себе до ладу), б) місця (to be littered with – скрізь і всюди, to set apart – відрізнятися), в) громадські заходи (to book up – бронювати, замовляти, to call off – скасовувати, відкладати), г) ситуації (to run against – випадково зустрічатися, to bank on – покладатися, розраховувати);

2) надавати і отримувати інформацію (to come under – зазнавати впливу, to turn – починати);

3) вирішувати проблеми (to talk over – обговорювати, to bottle out – змінювати думку);

4) планувати та приймати рішення (to sleep on – відкладати, to think over – обміркувати);

5) вести суперечку (to speak out – висловлювати, to stick together – згуртовуватися);

6) переконувати (to put forward – висувати, to gore in – залучати);

7) захоплюватися і критикувати (to stand out – виділятися, to be playing at – відноситися несерйозно);

8) викрикувати та попереджати (step on it! – поквася!, belt up! – помовч!) [4, с. 68-87].

Роль фразових дієслів в англійській мові істотно зросла в останні роки не тільки у розмовній мові, якій вони були притаманні на початку свого існування, а й у академічному письмі, офіційних доповідях, науці та масмедіа [3], а також у художньому і у публіцистичному стилях. Журналістські статті і нариси присвячені політичним, соціальним, економічним, моральним,

етичним, філософським, релігійним, освітнім, питань культурних і наукових проблем [5, с. 18-19]. У своїй роботі «On Language Change: The Invisible Hand in Language» Р. Келлер приводить аргументи щодо спрощення англійської мови загалом, зумовленого сучасним світом [2, с. 3-5].

Продовжуючи тему публіцистики, не варто забувати про найперше, на що зверне увагу читач – заголовок, який виступає актуалізатором практично всіх текстових категорій та являє собою динамічне утворення, що розвивається. Задане у заголовку «пронизує» весь текст, зв'язує його [6, с. 95-101].

Від нього залежить, чи буде читач ознайомлюватися з даною роботою, або мине її. Таким чином, переклад заголовка має велику роль для майбутньої популяризації будь-якої праці.

Пропонуємо розглянути ряд прикладів з заголовками, у одному з них буде простежуватися втрата фразовим дієсловом свого прямого значення, що зумовлене особливостями публіцистичного стилю. Явище зміни значення дієслова досліджував Д.Байбер [9].

'Elizabeth Warren Calls for Ending the Filibuster, Citing Mitch McConnell Trickery' – «Елізабет Воррен закликає припинити страйки, посилаючись на обман Мітчелла Макконнелла». У даному прикладі використано фразове дієслово «To call for» – закликати, рекомендувати, вимагати, ініціювати; порівняно з літературними аналогами to demand, to claim, – call for розраховане на широкий загал, спонукання до

дії. Крім того, дієслово є менш формальним про що свідчать наступні приклади його вживання: to urge, to invoke.

'In Mueller's Report, Look for Obstruction of Elections, Not Just Obstruction of Justice' – «У звіті Мюллера, де він сподівається на затримку виборів, є не просто перешкоджанням справедливості». У даному прикладі використано фразове дієслово «to look for» – шукати, сподіватися; порівняно з літературними аналогами to expect, to bargain – look for розраховане на широкий загал, вживається для спонукання до дії. Значення визначеного дієслова можна порівняти одночасно з look forward to та to expect, коли дієслово проходить певний перехід від одного значення «шукати» до наступного «сподіватись».

'Vidanta Resorts Is Testing Out the Waters With Mexico's First-Ever Luxury Cruise Line' – «Vidanta Resorts перевіряють води з першої в історії розкішної круїзної лінії в Мексиці». To test out – випробовувати на міцність, перевіряти; літературний аналог – to check, to control. На відміну від попередніх фразових дієслів, і test out, і його літературні аналоги досить розповсюджені. Дане дієслово використане задля критики даного курорту. 'What's Ahead for Disney as It Prepares to Lure Us Away From Netflix' – «Що очікувати від Дісней, якщо він почав готуватися до того, щоб переманити нас від Netflix». To lure away – залучати, переманювати; літературний аналог – to entice, to allure. Літературні аналоги більш ужи-

вані, аніж фразове дієслово. Вживається для підкреслення необхідності вирішення проблеми.

'What's Really Going on with the California Super Bloom?' – «Що насправді відбувається з каліфорнійським цвітінням?» У даному прикладі використано фразове дієслово «to go on» – тривати, обходитися, траплятися; порівняно з літературним аналогом to endure, – go on розраховане на широкий загал, описує ситуацію. Крім того, зазначене фразове дієслово втратило своє пряме значення.

'Nancy Drew and the Hidden Staircase' Is So Bad It Could Kill Her Off Forever' – «Ненсі Дрю і потаємні сходи» настільки поганий, що його можуть зовсім зняти з прокату». У цьому заголовку використано фразове дієслово «to kill off» – класти край, позбавлятися, ліквідувати; функція – вирішення проблем; його літературні аналоги – to terminate, to abolish набагато частіше вживаються.

Висновки. Наразі в англійській мові відбувається процес спрощення. Наслідком цього є перехід багатofункціональних фразових дієслів з притаманного їм розмовного до інших стилів мовлення, публіцистичного зокрема.. Саме це зумовлює необхідність у детальному опрацюванні даних мовних одиниць.

Ми проаналізували п'ять заголовків і дійшли до висновку, що використання в них фразових дієслів – розповсюджене явище, хоча літературні аналоги займають переважну більшість за кількістю вживання. Дієслова, які

втрапили свої прямі значення, як і раніше, зустрічаються не часто. У стилі, що був нами досліджений, фразові дієслова виконують наступні функції: спонукають до дії та вирішення проблем, критикують і описують ситуації. Незважаючи на проведене дослідження, питання лексичного навантаження фразових дієслів не є повністю розкритим і може бути дослідженим у наступних роботах, у яких буде розкриватися вживання фразових дієслів в інших стилях мови.

Список використаних джерел

1. How many words are there in the English language: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://en.oxforddictionaries.com/explore/how-many-words-are-there-in-the-english-language/> (Дата звернення: 18.04.2019)
2. Keller R. On Language Change: The Invisible Hand in Language. – London, Routledge, 1994. – 218 с.
3. Povey J. Phrasal Verbs and How to Use Them. – М.: Вища шк., 1990. – 176 с.
4. McCarthy M., O'Dell F. English Phrasal Verbs in Use. – Cambridge, 2004. – 210 с.
5. Єфімов Л. П., Ясінецька О. А. Стилїстика англійської мови і дискурсивний аналіз. Учебно-методичний посібник. – Вінниця, НОВА КНИГА, 2004, – 240 с.
6. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту, Вінниця, НОВА КНИГА, 2004, – 272 с.
7. The Observer: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20090917013231/http://www.adinfo-guardian.co.uk/the-observer/observer-history.shtml> (Дата звернення: 25.04.2019)
8. Жлуктенко Ю.А. О так называемых сложных глаголах типа stand up в современном английском языке, 1954. – №5. – С.105-113.
9. Biber D., Johansson S., Leech G., Conrad S., Finegan E. Grammar of Spoken and Written English / D. Biber et al. – London: Longman, 1999. – 315 p.
10. Bolinger D. The Phrasal Verb in English /D. Bolinger. – Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1971. – 210 p.
11. Goursky S.E. The Idiomatic Heart of English Language / S.E. Goursky. – Lvov: United Publishing House “Vishcha Shkola”: Lvov University Publishing House, 1975. – 183p.

КІНОПЕРЕКЛАД ЯК ОКРЕМА НАУКОВА ДИСЦИПЛІНА

Стасюк А.В

Студентка 1 курсу ОС «Магістр»

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Сидорук Г.І.

Кандидат філологічних наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Ключові слова: перекладознавство, кінопереклад, міжкультурна комунікація, кінематографічний дискурс.

Keywords: translation studies, film translation, intercultural communication, cinematic discourse.

В епоху глобалізації та можливостей доступу до різних видів мистецтва, зарубіжний кінематограф займає значне місце в культурному середовищі. На сьогоднішній день здійснення якісного перекладу кінопродукції є необхідністю для пересічного глядача. Кінопереклад являє собою відносно нову область дослідження, і на даному етапі вивчення в перекладацькій теорії не існує єдиного стійкого визначення даного поняття [2]; [4]. Вважається, що у вітчизняній лінгвістиці спочатку переважав лінгвоцентричний (або текстоцентричний) підхід до перекладу аудіовізуальних творів, проте з часом, було виявлено безумовний пріоритет екстралінгвістичного контексту, тобто відеоряду [4]. З цієї причини кінопереклад відносять до окремої від загального перекладознавства наукової дисципліни.

Серед відмінних рис кіноперекладу, що виділяють даний вид перекладу в окрему наукову дисципліну можна виділити:

- Високу роль невербальної складової, наявність якої несе більш 50% інформації в рамках кінодискурса.
- Обмеженість і фіксованість комунікативної ситуації (обмеженість техніч-

ного характеру, неможливість використання розвернутого перекладацького коментаря, просторово-часові обмеження та інші) [8].

- Кінопереклад вимагає міждисциплінарних знань і володіння семантичним аналізом на різних рівнях, не тільки на лінгвістичному, так як базові одиниці перекладу виходять за рамки лінгвістики.

Існує кілька класифікацій типів кіноперекладу. Найбільш відомі і затребувані такі види перекладу як дублювання, субтитрування, закадровий переклад (накладення тексту дубляжу на глуху оригінальну голосову доріжку) [6]. Крім цього виділяють синхронний переклад, як різновид закадрового перекладу (переклад без підготовки), інтертитри (проміжні титри між кадрами), різні види перекладу для людей з обмеженими можливостями, переклад-палімпсест (переклад візуального матеріалу (написи, титри) в аудіовізуальному тексті при локалізації комп'ютерних ігор, кіно і програмного забезпечення (при виконанні даного виду перекладу, вихідний текст замінюється його локалізованим аналогом)

та ін. [8]. Найбільш затребуваним видом кіноперекладу вважається дублювання.

Об'єктами кіноперекладу є лінгвістична система кінотексту і кінодіалогу як вербальна складова фільму (на усному і писемному рівні), смислова завершеність якої доповнює аудіовізуальний або звукозоровий ряд кінодискурсу, тобто екстралінгвістичний контекст.

Остаточний сенс кінотексту формується завдяки взаємодії трьох кодових систем: лінгвістичної, візуальної і аудіальної.

Французький мислитель Р. Барт вважає, що кінофільм складається з знаків або повідомлень, які режисер відправляє глядачеві [1]. Режисер і кінотеоретик П.П. Пазоліні стверджує, що лише закінчена монтажна форма дозволяє створити змістову цілісність знаків в кіно, а самі по собі образи не несуть ніякого сенсу. Він виділяє мінімальну знакову одиницю - кінему, за аналогією з морфемою в лінгвістиці і вважає семіотику кіно відображенням природної мови і дій людини [9].

При розгляді кінофільму з позицій семіотики дослідники також виділяють поняття «кіномову» і виявляють її формальну схожість з природним вербальним мовленням. Кіномова - це звукозорова мова, яка володіє особливою лексикою і граматику, і представляє систему різних семіотичних кодів, дозволяє передавати сенс (описувати комунікацію) за допомогою кінематографа. Кінематографічні коди мови кіно, крім власне мовного коду, за особливостями технічної реалізації можуть бути розділені на дві групи: коди, які реалізуються за допомогою камери (план, кадр, ракурс і ін.) І коди, що реалізуються незалежно від камери (передкамерний простір, монтаж, освітлення і т. д.)

При перекладі відбувається перенесення тексту з одного культурного середовища в інше, здійснюється процес міжкультурної комунікації. Діалог між глядачем і кінотвором створює кінодискурс, який в свою чергу, формується на основі кінотексту, що містить культурно-значущі смисли. У зв'язку з особливостями кінодискурсу виникають питання про можливості якісної трансформації і репрезентації культурно-значущих компонентів оригіналу для забезпечення їх успішної лінгво і соціокультурної адаптації в іншомовному середовищі. Дослідники також розглядають кінодискурс як цілісність двох складових частин: вербальної та невербальної.

Лінгвіст Л.В. Цибіна також робить акцент на двох складових частинах кінематографічного дискурсу і визначає його як семіотичне утворення, що складається з мовних і немовних явищ, які знаходяться у взаємодії один з одним. Головну позицію дискурсу займає діалогічний текст, периферійну - немовні складові. Більш того, Л.В. Цибіна використовує поняття «кінематографічний дискурс» в більш вузькому значенні, трактуючи його як фрагмент фільму, який має в своїй структурі наступні компоненти: 1) діалог двох героїв фільму; 2) кінесику і міміку, які супроводжують діалог партнерів по фільму і взаємодіють з мовними засобами вираження: просодичними і лексико-граматичними засобами; 3) обстановку спілкування. [10]. К. Ю. Ігнатов вважає, що кінематографічний дискурс - це весь фільм, взятий як сукупність візуальних, аудіальних ефектів і вербального наповнення [3].

Перекладознавство, поряд з іншими філологічними областями, а також педагогіч-

ними, мистецтвознавчими і релігіознавчими науками, відноситься до наук про форми соціальної комунікації і трансляції досвіду, які вивчає культурологія [7]. Питання співвідношення і взаємодії мови і культури є одним з найважливіших в сучасному мовознавстві і традиційно включається в сферу інтересів вчених-лінгвістів і теоретиків перекладу. Переклад, таким чином, може розглядатися як передача інформації з однієї мови в іншу, з одного часу в інший, з одного культурного середовища в інше. Саме тому перекладач виступає як посередник не тільки між двома мовами, але і між двома культурами, двома різними картиними світу. На сьогоднішній день найбільш точне відображення культур може бути виявлено в кінематографі. Кіно є культурним феноменом, що формує світогляд глядача. Точне копіювання та відтворення життєвих ситуацій, з притаманними національними та етнокультурними особливостями, пропонує нове експонування існуючої реальності. Кінотексти займають одне з провідних місць в культурних перенесеннях, тобто «передачі, поширення, рецепції та інтерпретації іншопольтурної спадщини» [2]. Отже, досліджувати кіно з точки зору мови і культури в цілому є актуально на сьогоднішній день.

Література

1. Барт Р. Система Моди. Статті по семиотике культуры. М.: Издательство им. Сабашниковых, 2003. 512 с.
2. Горшкова, В.Е. Перевод в кино Текст. Иркутск: МИГЛУ, 2006. 278 с.
3. Игнатов К.Ю. От текста романа к кино-тексту: языковые трансформации и авторский стиль (на англоязычном материале): автореф. дисс. канд. филол. наук. М., 2007. 27 с
4. Козуляев, А. В. Обучение динамически эквивалентному переводу аудиовизуальных произведений: опыт разработки и освоения инновационных методик в рамках Школы аудиовизуального перевода // Вестник Пермского нац. исслед. политех. ун-та. Проблемы языкознания и педагогики. 2015. вып. № 3. С. 3–24.
5. Костров К. Е. Аудиовизуальный перевод: проблемы качества // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 9: Исследования молодых ученых. 2015, вып. № 13. С. 142 — 146
6. Кузьмичев С.А. Перевод кинофильмов как отдельный вид перевода // Вестник Московского государственного лингвистического университета. 2012, вып. № 9. С. 140-150
7. Культурологические аспекты переводческой деятельности: метод. указания по выполнению дополнительного раздела выпускных квалификационных работ бакалавров / сост.: Е. В. Умова. СПб.: Издво СПбГЭТУ «ЛЭТИ», 2016. 21 с.
8. Матасов Р.А. Перевод кино/видео материалов: лингвокультурологические и дидактические аспекты: автореф. дисс. канд. филол. наук / Моск. гос. ун-т. им. М.В. Ломоносова, М., 2009. 21 с.
9. Усманова А. Р. Умберто Эко: парадоксы интерпретации. Мн.: ПроPILEI, 2000. 200 с.
10. Цыбина Л. В. Языковые и неязыковые средства актуализации эмоции «гнев» в кинематографическом дискурсе (гендерный аспект): на материале английского языка: дисс. канд. филол. наук. / МГУ им. Н.П. Огарева, М., 2005. 197 с.

